

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra azijských studií

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCA

Tradičné drevené domy v Kjóte – ochrana a revitalizácia

Traditional Wooden Houses in Kyoto – Preservation and Revitalization

OLOMOUC 2018

Bc. Jana Ždiřová

Vedúci diplomovej práce: Mgr. Ivona Barešová, Ph.D.

Miestoprísazne prehlasujem, že som diplomovú prácu na tému: „Tradičné drevené domy v Kjóte – ochrana a revitalizácia“ vypracovala samostatne pod odborným dohľadom vedúceho diplomovej práce a uviedla som všetky použité podklady a literatúru.

V Olomouci dňa.....

Podpis .....

Anotácia

Hlavnou témou tejto diplomovej práce sú tradičné drevené domy *mačija* v Kjóte. Cieľom práce je oboznámiť čitateľa s tematikou, súčasnou situáciou a problémami, s ktorými sa stretávajú majitelia tohto typu budov. V práci je predstavený problém poklesu počtu tradičných domov a jeho príčiny. Pri hľadaní riešení tohto problému sú popísané kroky mesta Kjóto, organizácií a jednotlivcov, podniknuté za účelom záchrany domov *mačija*. Ďalej sú predstavené alternatívne spôsoby využitia tohto typu stavby s konkrétnymi príkladmi. Na konci práce sú zhodnotené prístupy k ochrane tradičných drevených domov.

Kľúčové slová: *mačija*, *kjómačija*, Kjóto, tradičné domy, drevené domy, japonská architektúra

Meno Autora: Bc. Jana Ždiľová

Katedra, fakulta: Katedra asijských študií, Filozofická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci

Názov: Tradičné drevené domy v Kjóte – ochrana a revitalizácia

Vedúci práce: Mgr. Ivona Barešová, Ph.D.

Počet strán: 74

Počet znakov: 120 200 (vrátanie medzier)

Počet použitých zdrojov: 36

Týmto by som rada poďakovala vedúcej mojej práce Mgr. Ivone Barešovej, Ph.D. za jej cenné rady, podnetné pripomienky, trpezlivosť a čas, ktorý mi venovala pri odbornom vedení práce.

Obsah

Úvod.....	9
1 Domy <i>mačija</i> a <i>kjómačija</i>	11
1.1 Architektúra domov <i>kjómačija</i>	12
1.2 Vonkajšie prvky	16
1.2.1 <i>Kóši</i> (格子)	16
1.2.2 <i>Inujarai</i> (犬矢来).....	17
1.2.3 <i>Komajose</i> (駒寄せ).....	18
1.2.4 <i>Battari šógi</i> (ぼったり床几).....	18
1.2.5 <i>Šóki-san</i> (鍾馗さん).....	19
1.2.6 <i>Kawara</i> (瓦).....	19
1.2.7 <i>Mušikomado</i> (虫籠窓)	20
1.2.8 <i>Ódo</i> (大戸) a <i>kugurido</i> (潜り戸).....	21
2 Historický vývoj domov <i>kjómačija</i>	22
2.1 Obdobie Heian (794-1185)	22
2.2 Obdobie Kamakura (1185-1333) a Muromači (1333-1573).....	23
2.3 Obdobie Sengoku (1457-1603).....	24
2.4 Obdobie Edo (1603-1868).....	25
2.5 Obdobie Meidži (1868-1912) až súčasnosť	26
3 Problém domov <i>kjómačija</i>	28
3.1 Počet <i>kjómačija</i> dnes.....	29
3.2 Ekonomické dôvody.....	32
3.3 Stavebné obmedzenia.....	32
3.4 Daň z dedičstva	33
3.5 Vysoký vek budov.....	34
4 Zachovanie a revitalizácia	35
4.1 Zákon o krajine	38
4.2 Nová politika krajiny.....	39
4.3 Centrum pre rozvoj mesta Kjóto	40
4.4 Fond pre rozvoj domov <i>kjómačija</i>	43
4.5 Zahraničná pomoc	45
4.5.1 Prvá fáza – <i>Kamanzačo ie</i> (釜座町家)	45
4.5.2 Druhá fáza – Stará rezidencia <i>Muraniši</i> (旧村西家住宅)	46

4.5.3	Tretia fáza – Šidžó Ófune-hoko <i>mačija</i> (四条町大船鉾会所)	47
5	<i>Mačija</i> boom.....	48
5.1	Heisei <i>kyómačija</i>	49
5.2	Potenciál domov <i>mačija</i>	50
5.2.1	Ubytovacie zariadenie.....	50
5.2.2	Kaviarne a reštaurácie.....	52
5.2.3	Predajňa tradičných japonských sladkostí	53
6	Význam domov <i>mačija</i>	55
6.1	Jedinečná architektúra	55
6.2	Živý dom	57
6.3	Uchovanie tradície	57
7	Prístupy k ochrane	59
7.1	Forma a obsah	61
7.2	Typy uchovania.....	63
	Záver	67
	Zoznam zdrojov	70
	Summary.....	74

Zoznam obrázkov

Obrázok 1 Pôdorys domu <i>mačija</i>	14
Obrázok 2 a 3 <i>Degóši</i>	17
Obrázok 4 a 5 <i>Inujarai</i>	17
Obrázok 6 a 7 <i>Komajose</i>	18
Obrázok 8 <i>Battarišogi</i>	18
Obrázok 9 <i>Šóki-san</i>	19
Obrázok 10 <i>Mandžúgawara</i>	20
Obrázok 11 <i>Ičimondžigawara</i>	20
Obrázok 12 a 13 <i>Mušikomado</i>	20
Obrázok 14 <i>Ódo</i> a <i>kugurido</i>	21
Obrázok 15 <i>Nendžúgjódži emaki</i>	23
Obrázok 16 <i>Rakučú rakugai zu</i>	25
Obrázok 17 <i>Kanban kenčiku</i>	29
Obrázok 18 Typy domov <i>mačija</i>	30
Obrázok 19 Štatistika domov <i>mačija</i> podľa typu	30
Obrázok 20 Be-Kyoto, interiér, 2. poschodie	44
Obrázok 21 Kanšundó, 2. poschodie	54
Obrázok 22 a 23 Klimatizácia zamaskovaná mriežkou <i>kóši</i>	59
Obrázok 24 Ukážka tradičných japonských bábik v dome <i>mačija</i>	62
Obrázok 25 Interiér domu <i>mačija</i> Judith Clancy	65

Edičná poznámka

Pre slová z japonského jazyka je pri prepise v práci používaná slovenská transkripcia. Japonské výrazy sú s výnimkou vlastných mien, geografických názvov, názvov podnikov a budov zapisované v kurzíve. Za japonskými slovami, ktoré blízko súvisia s témou práce, nasleduje pri prvom výskyte zápis pojmu v znakoch *kandži*. V niektorých prípadoch je v poznámke pod čiarou uvedená aj anglická verzia pojmu, pre jednoduchšie dohľadanie v anglicky písaných materiáloch. Japonské mená sú zapisované tradičným japonským spôsobom, kde je v poradí prvé rodové meno a druhé vlastné meno.

Cudzojazyčné texty citované alebo parafrázované v práci sú preložené autorkou. Názvy a bibliografické údaje japonských zdrojov sú prepísané slovenskou transkripciou, ak sa jedná o zdroje v anglickom jazyku, je zachovaná pôvodná podoba údajov.

Pokiaľ nie je uvedené inak, pochádzajú fotografie v práci zo súkromného archívu autorky.

Úvod

Mesto Kjóto je známe ako kultúrne a historické centrum Japonska. Nachádza sa tu mnoho dôležitých pamiatok, chrámov a svätýň. Jedným z charakteristických rysov mesta, ktorý udržuje špecifickú historickú atmosféru, sú tradičné drevené domy, nazývané *mačija*. Cieľom tejto diplomovej práce je predstaviť domy *mačija* v Kjóte, poukázať na problém klesajúceho počtu tohto typu domov a popísať snahy o ich ochranu a revitalizáciu.

Práca je rozdelená do siedmych kapitol. Na začiatku práce sú predstavené kľúčové pojmy a popísané charakteristické rysy domov *mačija*, ako napríklad podlhovastý pôdorys, vnútorné záhrady a materiály použité pri stavbe. Dôraz je kladený na prvky exteriéru, ktorých popis je doplnený o fotografie.

Druhá kapitola sa zameriava na históriu drevených domov v Kjóte, ktoré bolo po dobu viac ako tisíc rokov hlavným mestom Japonska. Postupne si tu obchodníci a remeselníci začali budovať svoje obydlia, v ktorých sa pod jednou strechou nachádzala obchodná aj obytná časť. Tieto stavby sa stali predchodcami domov *mačija*, ktoré v Kjóte stoja dnes. Drevené budovy boli veľmi náchylné na požiare a neraz sa stalo, že sa veľká časť mesta premenila na popol. Obyvatelia si tu ale vždy postavili nové príbytky.

Po úvode do tematiky je predstavený problém domov *mačija*. V priebehu posledných desaťročí ich počet rapídne klesol a táto tendencia pretrváva naďalej, aj keď v miernejšej forme. Modernizácia a vplyv Západu spôsobili, že mnoho ľudí si zvolilo ubytovanie v novopostavených budovách, ktoré pre nich boli pohodlnejšie ako drevené domy. Preskúmané sú dôvody, prečo došlo k tak veľkému poklesu počtu budov a prečo sa niektorí majitelia rozhodli svoje domy zbúrať alebo predať.

S klesajúcim počtom týchto domov začal stúpať počet jednotlivcov i organizácií, ktorí sa snažia tradičné domy zachrániť. Vydávané boli rôzne nariadenia a smernice, ktoré regulovali výšku a vzhľad stavieb v jednotlivých oblastiach mesta. Snahy mesta o ochranu drevených stavieb vyvrcholili založením Centra pre rozvoj mesta Kjóto. Finančnú podporu poskytuje špeciálny fond, ale aj zahraniční investori.

Stúpajúci záujem o tradičné domy sa prejavil nárastom počtu domov využitých na komerčné účely. V Kjóte dnes nájdeme domy *mačija* využívané napríklad ako ubytovacie zariadenia, kaviarne alebo reštaurácie. Prudký nárast popularity tohto typu stavieb sa nazýva „*mačija* boom“ a bude popísaný v piatej kapitole práce.

Súčasťou tohto fenoménu je aj využívanie prvkov tradičnej architektúry pri stavbe nových obydlií.

Posledné kapitoly sa zaoberajú rôznymi prístupmi k uchovaniu a ochrane tradičných domov. Tieto domy nie sú dôležité len ako historické stavby, ale aj ako miesto, kde sa udržujú zvyky a tradície, ktoré sú v moderných obydliach často zanedbávané. Pre obyvateľov domov *mačija* bol charakteristický veľmi silný zmysel pre komunitu a spoluprácu. V prípadoch, kedy sú tieto tradičné obydliá využívané čisto na komerčné účely, stratia tradičné domy svoju pôvodnú funkciu. Objavuje sa teda otázka, ako veľmi je pri ochrane a revitalizácii tradičných domov dôležité zachovanie ich pôvodnej funkcie.

1 Domy *mačija* a *kjómačija*

Výraz „*mačija*“ (町家 / 町屋) označuje tradičné japonské mestské domy. Japonsky je tento výraz zapisovaný dvoma čínskymi znakmi *kandži*. Prvý znak 町 sa číta *mači* a prekladá sa ako „mesto“. Pre zápis druhej časti výrazu sa používajú dva znaky s rovnakým čítaním – *ja*. Prvým variantom je znak 家, ktorý všeobecne označuje dom alebo obydlie.¹ V druhej verzii zápisu sa používa znak 屋, ktorý nesie význam „obchod“ alebo „predajca“. V prednej časti budovy sa nachádzala predajňa či dielňa, zatiaľ čo zadná časť bola vyhradená pre rodinu. Tieto domy obývala vrstva mešťanov *čónin* (町人), do ktorej patrili remeselníci a umelci *šokunin* (職人) a obchodníci *šónin* (商人). Domy *mačija* sú súčasťou architektúry japonských ľudových domov *minka* (民家). Do tejto kategórie zapadajú tiež napríklad japonské farmárske domy *nóka* (農家).

Kjómačija (京町家) je špeciálne označenie pre tradičné mestské domy postavené v Kjóte, bývalom hlavnom meste Japonska. Kjóto je často považované za „rodné mesto“ tradičných drevených japonských domov a *kjómačija* sú najstarším typom tohto druhu architektúry. Drevené domy boli stavané aj v iných častiach Japonska s rôznymi miestnymi variáciami. Známe sú napríklad domy v meste Kanazawa, ktoré sa nachádza v prefektúre Išikawa. Drevené domy tiež vznikali v podhradí alebo pozdĺž významných ciest spájajúcich obchodné a spoločenské centrá.

Domy *mačija* majú niekoľko charakteristických vlastností, podľa ktorých je ich možné rozoznať od iných typov stavieb. Jedná sa napríklad o obdĺžnikový pôdorys, kde užšia strana spolu s vchodom smerujú do ulice. Pôvod tohto špecifického tvaru bude vysvetlený v kapitole o histórii domov *mačija*. Vďaka podlhovastému pôdorysu sú tieto domy ľudovo nazývané *unagi no nedoko* (うなぎの寝床). Výraz *unagi no nedoko* môžeme preložiť ako „miesto, kde spia úhory“ alebo „úhoria posteľ“.

Ďalším charakteristickým rysom sú materiály použité na stavbu. Tradične išlo výhradne o prírodné materiály ako drevo, papier, slamu alebo hlinu. Tieto materiály boli použité v exteriéri aj interiéri, vrátane nábytku a podláh. V domoch sa nachádza minimálne jedna vnútorná záhrada s niekoľkými druhmi rastlín a kamennými prvkami. Záhrady pomáhajú dotvárať špecifickú atmosféru a pocit spojenia s prírodou, aj keď sú domy situované v centre rušného mesta. Nasledujúce podkapitoly sa podrobnejšie

---

¹ Tento znak má v kombinácii s inými aj niekoľko ďalších významov, napríklad rodina alebo človek zručný v určitom obore.

zaoberajú architektúrou tradičných drevených domov, so zameraním na prvky exteriéru, viditeľné z ulice.

1.1 Architektúra domov *kjómačija*

V tradičných drevených domoch *kjómačija* možno nájsť prvky inšpirované rôznymi typmi architektúry. Prítomný je napríklad vplyv *šindenzukuri* (寢殿造) – architektúry typickej pre cisárske a aristokratické príbytky, alebo *šoinzukuri* (書院造) – architektúry buddhistických kláštorov a obydľí príslušníkov samurajskej vrstvy. Všetky prvky spolu vytvárajú jedinečnú harmóniu, špecifickú pre domy *mačija*.² Domy sa postupne vyvíjali a prispôbovali meniacim sa podmienkam pre život v Kjóte, takže stavby, ktoré tu stoja dnes, sú o niečo odlišné od pôvodných. Väčšinou pozostávajú z dvoch poschodí, v niektorých prípadoch majú iba jedno a veľmi ojedinele tri.³ Domy *mačija* boli stavané v radových zástavbách, čo znamená, že zdieľajú steny so susednými budovami. Niekedy je medzi budovami ponechaný úzky prechodný priestor – ulička *rodži* (路地).

Ako bolo uvedené vyššie, domy *mačija* sú tradičné drevené budovy s obdĺžnikovým pôdorysom. Vstup do domu je umiestnený na prednej strane z hlavnej ulice. Pri prechode budovou od hlavného vchodu až po zadnú časť, sa postupne dostávame z verejnej sféry do sféry súkromnej, kam má prístup len najbližšia rodina. Takýto prechod od verejného k súkromnému a s tým súvisiace rozloženie miestností je ďalším špecifickým rysom domov *kjómačija*.

Predná časť domu sa nazýva *omoja* (主屋), zadná *omoteja* (表屋). V niektorých prípadoch sú tieto dve časti úplne oddelené a každá je pokrytá vlastnou strechou. Miestnosť prístupná priamo z ulice bola pôvodne vyhradená ako obchodný priestor. Obchodníci tu vystavovali svoj tovar a remeselníci svoje výrobky. Táto časť domu sa nazýva *mise no ma* (店の間). Výraz *mise* označuje v japonskom jazyku „obchod“ či „predajňu“. Obchodná miestnosť bola aktívne využívaná počas dňa,

---

² FIEVE, Nicolas – WALEY, Paul. *Japanese Capitals in Historical Perspective: Place, Power and Memory in Kyoto, Edo and Tokyo*. Routledge, 2013. s. 372.

³ *Machiya Revival in Kyoto*. Kyoto Center for Community Collaboration. Mitsumura Suiko Shoin Publishing, 2009. s. 10.

a aj keď sa nachádzala vo vnútri budovy, bola vnímaná skôr ako vonkajší priestor.⁴ Z praktických dôvodov bolo do obchodnej časti možné vstúpiť aj vo vonkajšej obuvi.

Od vchodu až po zadnú časť vedie dlhá chodba *tóriníwa* (通り庭), ktorej podlaha je pokrytá utlačenou zemou. Priestory, kde podlahu tvorí len utlačená zem, sa nazývajú *doma* (土間). Časť tejto chodby, v ktorej sa nachádza kuchyňa, je označovaná ako *haširiniwa* (走り庭). Otvorený priestor nad kuchyňou – *hibukuro* (火袋) slúži ako ventilácia na odvádzanie dymu, tepla a výparov pri varení a v lete napomáha zníženiu vlhkosti. V tejto časti domu možno nájsť odhalené drevené trámy, podpierajúce druhé poschodie, a nahliadnuť tak na kostru domu. Z hornej časti *hibukuro* preniká do domu strešným oknom denné svetlo, čo celý priestor rozjasňuje.

Pri vstupe do súkromnej časti obydlija bolo v minulosti, rovnako ako aj dnes, nutné sa vyzuť. Súkromné miestnosti sú postavené na vyvýšenom základe a podlaha je pokrytá drevom alebo trstenými rohožami *tatami* (畳). Vnútorňa obytná časť sa nazýva *zašiki* (座敷). Nájde tu tradičné prvky japonského interiéru, napríklad výklenok *tokonoma* (床の間) alebo poličky *čigaidana* (違い棚). Priestor *tokonoma* slúži na vystavovanie ozdobných elementov – závesných zvitkov *kakedžiku* (掛軸) a naaranžovaných kvetov *ikebana* (生け花), ktoré boli pravidelne obmieňané spolu s ročnými obdobiami.

Priestor *zašiki* bol vyhradený len pre obyvateľov domu a významných hostí. Práve tu sa nachádza rodinný budhistický oltár *bucudan* (仏壇), pred ktorým si rodina uctieva predkov.⁵ Zaujímavým typom nábytku je *hakodan* (箱段). *Hakodan* sú drevené zásuvky pod schodmi, vedúcimi na druhé poschodie. V tradičných domoch bolo pomerne málo úložného priestoru, a preto bolo voľné miesto pod schodmi využité účelovo a vyplnila ho skrinka s niekoľkými zásuvkami.

Obytný priestor bolo možné podľa potreby rozdeliť na menšie časti posuvnými dverami *fusuma* (襖). Naopak, ak sa v dome zišiel väčší počet návštevníkov, odobratím týchto dverí sa vytvoril jeden veľký priestor. *Fusuma* sa skladajú z dreveného rámu a pevného jadra pokrytého hrubým papierom alebo látkou. Druhý typ posuvných dverí – *šódži* (障子), tvorí drevený rám a ryžový papier, ktorý prepúšťa dovnútra denné svetlo. V zimnom období sa používala o niečo hrubšia variácia *šódži*, aby bola zabezpečená lepšia tepelná izolácia. Vďaka *jukimišódži* (雪見障子), ktorých spodnú časť tvorila

---

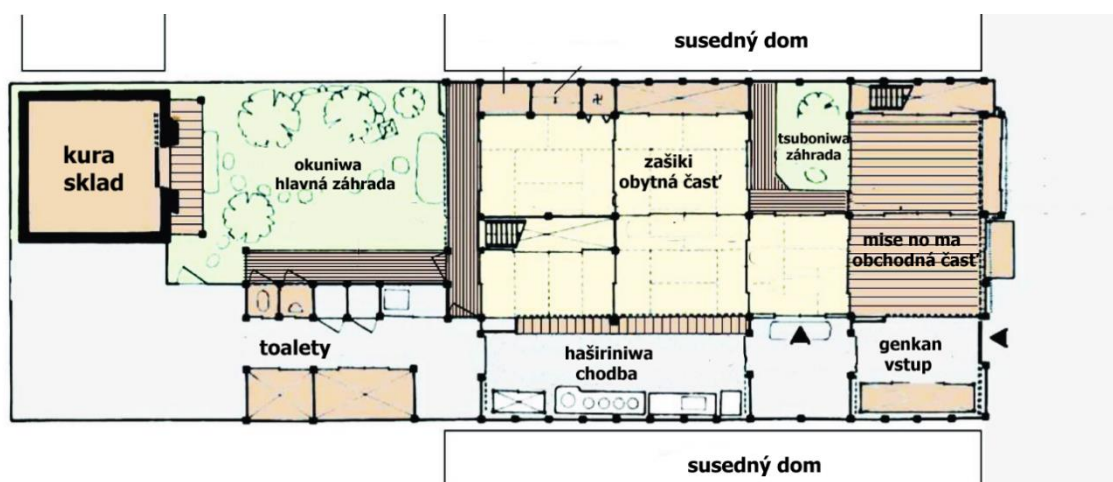
⁴ FIEVE, Nicolas – WALEY, Paul. *Japanese Capitals in Historical Perspective: Place, Power and Memory in Kyoto, Edo and Tokyo*. Routledge, 2013. s. 369.

⁵ Tamtiež. s. 370.

sklená výplň, sa obyvatelia domov *mačija* nemuseli vzdať výhľadu na záhradu ani v zime.

Ako už bolo spomenuté vyššie, jedným z najtypickejších prvkov domov *mačija* sú záhrady. Menšia záhrada pri prechode medzi obchodnou a súkromnou časťou sa nazýva *cuboniwa* (坪庭) alebo *nakaniwa* (中庭). Hlavná záhrada – *okuniwa* (奥庭) sa rozprestiera za zadnou časťou domu, vedľa *zašiki*. V záhradách sa väčšinou nachádza niekoľko stromov, kríkov a iných prvkov, napríklad kamenné lucerňy alebo kamenné misky s vodou. Záhrada sprostredkováva spojenie s meniacimi sa ročnými obdobiami, ktoré sú častým motívom japonského umenia a literatúry.⁶ Záhrady však slúžili nielen ako dekoratívny prvok, ale i ako spôsob, akým sa denné svetlo dostávalo do obytnej časti, prípadne v lete plnili ďalšiu funkciu – ochladzovanie interiéru.

Na úplnom konci pozemku sa nachádza sklad – *kura* (蔵). Sklady *kura* sú postavené na vyvýšenej podlahe a majú hrubé steny, ktoré chránia predmety vo vnútri pred požiarom. Malé, vysoko položené okná prepúšťajú len málo svetla, aby sklad zostával tmavý a chladný. Rodiny tu okrem zásob ryže a iných surovín uchovávali aj rodinné poklady, napríklad závesné zvitky, kimoná alebo keramiku.

Obrázok 1 Pôdorys domu *mačija*

zdroj: KANZAKI, Džun'iči – ŠINTANI, Akio. *Kjómačija*⁷

Dnes sú drevené mestské domy využívané na rôzne účely a model „obchodná časť vpredu – súkromná časť vzadu“ nie je vždy prísne dodržiavaný. Mnoho majiteľov

⁶ *Machiya Revival in Kyoto*. Kyoto Center for Community Collaboration. Mitsumura Suiko Shoin Publishing, 2009. s. 13.

⁷ KANZAKI, Džun'iči – ŠINTANI, Akio. *Kjómačija*. Mitsumura Suiko Šoin, 1998. s. 4.

využíva celý dom na obytné účely a v niektorých prípadoch je pôvodný obchodný priestor premenený na garáž. Moderné rodiny niekedy preferujú drevené podlahy pred rohožami *tatami*, ktoré vyžadujú väčšiu starostlivosť a sú náchyľnejšie na poškodenie. Namiesto sedenia na rohožiach je v obytných miestnostiach umiestnený západný nábytok. V prípade, že je zrekonštruovaný dom *mačija* využívaný na komerčné účely, býva zmenená celá dispozícia interiéru.

1.2 Vonkajšie prvky

Existuje niekoľko charakteristických prvkov, podľa ktorých je na prvý pohľad možné rozpoznať dom *mačija*. Ide o prvky prednej fasády domu, viditeľné z ulice. Aj keď majú tieto prvky rôzne miestne variácie, sú prítomné na väčšine tradičných domov *kjómačija*.

1.2.1 *Kóši* (格子)

Kóši predstavujú jeden z najtypickejších prvkov exteriéru domov *mačija*. Ide o drevené mriežky, ktoré sa nachádzajú na prednej strane fasády. Cez mriežku *kóši* preniká denné svetlo dovnútra a rozjasňuje inak tmavý priestor v prednej časti domu. Počas dňa je cez túto konštrukciu možné z vnútorného priestoru sledovať dianie na ulici. Naopak, z vonkajšej strany pôsobí ako zástena a chráni súkromie obyvateľov domu a zákazníkov. Drevené mriežky v lete tiež prepúšťajú vietor, a tak pomáhajú znížiť vnútornú teplotu budovy.

Na prvý pohľad môžu všetky *kóši* vyzerat' rovnako, ale v skutočnosti sa líšia hrúbkou, veľkosťou medzier medzi mriežkami alebo farbou. Tvar a farba *kóši* boli znamením, aký podnik, predajňa či dielňa sa za nimi nachádza. Domy *mačija*, ktorých obyvatelia sa zaoberali prácou s tkaninami alebo látkami, zdobili *kóši* s väčšími rozstupmi medzi mriežkami, vďaka čomu do interiéru prenikalo viac svetla. Tento typ sa nazýva *itojagóši* (糸屋格子) a je špecifický pre miesta, kde sú potrebné lepšie svetelné podmienky, napríklad pri rozlišovaní farieb alebo vzorov pri výrobe a výbere produktov.⁸

Pred predajňami s alkoholom nájdeme *sakajagóši* (酒屋格子) a pre obchody s ryžou sú charakteristické *komejagóši* (米屋格子). Tieto dva typy *kóši* sú pomerne hrubé a pevné, vďaka čomu sú odolnejšie voči nárazu pri prenose sudov s alkoholom alebo vriec s ryžou. Na rozdiel od väčšiny druhov *kóši*, ktoré bolo možné odobrať a vytvoriť tak otvorený priestor prístupný priamo z ulice, boli *sakajagóši* pevne zabudované v zemi a nebolo možné meniť ich pozíciu. Typ *kóši*, ktoré je možné v prípade potreby odobrať, sa nazýva *hamekomigóši* (はめ込み格子), pevné *kóši* sú

---

⁸ *Machiya Revival in Kyoto*. Kyoto Center for Community Collaboration. Mitsumura Suiko Shoin Publishing, 2009. s. 22.

nazývané *daigóši* (大格子).⁹ V prípade, že sú *kóši* vysunuté do ulice, nazývajú sa *degóši* (出格子).¹⁰

Obrázok 2 a 3 Degóši

1.2.2 *Inujarai* (犬矢来)

Jemne zaoblené bambusové bariéry na prednej strane domov *mačija* plnili niekoľko funkcií. Podľa názvu *inu* – pes, *jarai* – bariéra, slúžili ako ochrana stavby pred pošpinením psami alebo inými zvieratami, ktoré sa mohli túlať ulicami. Rovnako chránili steny od znečistenia prachom alebo v prípade dažďa blatom z ulice. *Inujarai* sú tradične vysoké niekoľko desiatok centimetrov až jeden meter. Zaoblený tvar zjemňuje celkový vzhľad prednej fasády.

Obrázok 4 a 5 Inujarai

⁹ HASHIMOTO, Kiichi. *Traditional Dwellings of Kyoto*. Kyoto Shoin, 1994. s. 8.

¹⁰ *Kjómačija no Kaišú: Sumicuzukeru tame ni*. Kjóto Mačizukuri center, 2007. s. 2.

1.2.3 Komajose (駒寄せ)

Pojem *komajose* predstavuje drevené zábrany, plniace funkciu hranice medzi ulicou a súkromným pozemkom. Vďaka tejto drevenej bariére sa okoloidúci nemohli priblížiť ku *kóši* a nazerať do vnútra domu. Rovnako ako *inujarai*, chránili *komajose* budovu pred zašpinením alebo poškodením povozmi, prechádzajúcimi okolo domov, čo bolo obzvlášť dôležité pri domoch nachádzajúcich sa na rohu ulice. V minulosti slúžili na uviazanie koní zákazníkov a hostí, od čoho je odvodený aj názov tohto prvku.

Obrázok 6 a 7 Komajose

1.2.4 Battari šógi (ぼったり床几)

Lavice pri vchode z ulice boli pôvodne používané na vystavovanie výrobkov a tovaru. Keď niektoré domy *mačija* prišli o svoju obchodnú časť, začali byť *battari šógi* využívané prevažne na relax a posedenie pre obyvateľov domu, ich návštevníkov či okoloidúcich. Táto lavica je pripevnená ku prednej stene domu a v noci, prípadne v čase, keď nie je práve používaná, môže byť zdvihnutá, čím sa predíde jej poškodeniu. Pred niektorými domami *mačija* je nahradená obyčajnou drevenou lavičkou.

Obrázok 8 Battarišógi

1.2.5 Šóki-san (鍾馗さん)

Na streche mnohých domov *mačija* možno nájsť malú, približne desať až dvadsať centimetrov vysokú sošku nazývanú *Šóki-san*. *Šóki* je japonský spôsob čítania mena Zhong Kui a *san* je zdvorilostná prípona. Podľa čínskej legendy žil Zhong Kui v období Tang (618-907). Po neúspešnom pokuse stať sa lekárom na cisárskom dvore sa rozhodol zobrať si vlastný život. Keď ale cisára postihla ťažká choroba, Zhong Kui sa zjavil v jeho snoch a zázračne ho vyliečil. Odvtedy začal byť uctievaný ako ochranca zdravia premožiteľ démonov.¹¹ Táto soška sa na strechách domov *mačija* začala objavovať v období Edo a jej úlohou má byť ochrana obyvateľov od chorôb a nešťastia. *Šóki* je vyobrazovaný s hustou bradou, krátkym mečom a vlajúcim oblečením.

Obrázok 9 Šóki-san

1.2.6 Kawara (瓦)

Strechy tradičných drevených domov pokrývajú pálené škridly nazývané *kawara*. Najčastejšie sa na domoch *kjómačija* vyskytuje typ strechy nazývaný *ičimondžigawara* (一文字瓦). Škridly sa mierne prekrývajú a v mieste, kde je uložená jedna cez druhú, sa vytvorí mierne vyvýšenie. Tento tvar pripomína japonský znak pre číslo jedna 一, od ktorého je odvodený názov tohto typu strechy. Rovnaký tvar, materiál a výška striech posilňovali dojem jednotnosti domov v radových zástavbách.¹² Zriedkavejší typ

¹¹ *Kjómačija no Kaišú: Sumicuzukeru tame ni*. Kjóto Mačizukuri center, 2007. s. 2.

¹² Tamtiež. s. 3.

strechy je *mandžúgawara* (饅頭瓦), kde sa na spojoch medzi škridlami v prvej rade od ulice nachádzajú okrúhle ozdobné prvky.

Obrázok 10 Mandžúgawara

Obrázok 11 Ičimondžigawara

1.2.7 Mušikomado (虫籠窓)

Názov okna *mušikomado* je odvodený od klietky používanej pri chytaní hmyzu. Väčšinou ide o podlhovastý otvor na druhom poschodí budovy, ktorý pretínajú hrubšie, vertikálne mreže, pokryté hrubou vrstvou omietky. Toto okno sa nachádza na prednej fasáde budovy a môže mať rôzne tvary, veľkosti či pozíciu.¹³ Z tvarov je najrozšírenejší obdĺžnikový, umiestnený v strede druhého poschodia. Menej často sa objavujú okrúhle a oválny tvar alebo tvar oblaku. Okno *mušikomado* sa začalo na domoch *kjómačija* častejšie objavovať v období Edo. Medzery na okne prepúšťali do vnútra potrebné množstvo svetla a pomáhali pri ventilácii domu v lete. Zároveň ale boli príliš malé na to, aby mohol cez *mušikomado* niekto vniknúť do domu.

Obrázok 12 a 13 Mušikomado

¹³ HASHIMOTO, Kiichi. *Traditional Dwellings of Kyoto*. Kyoto Shoin, 1994. s. 7.

1.2.8 Ódo (大戸) a kugurido (潜り戸)

Obidva výrazy *ódo* a *kugurido* označujú vchod do domov *mačija*. *Ódo* sú väčšie dvere, ktoré sa používajú pri prenášaní rozmernejších predmetov, napríklad nábytku. Dvere *ódo* bývajú tiež otvorené pri príchode hostí, ako prejav úcty. Pre každodenné užívanie je v *ódo* umiestnený menší vchod *kugurido*, pri prechode ktorým bolo niekedy nutné sa prikrčiť. Dnes majú domy *mačija* väčšinou len jeden vchod s posuvnými dverami. Príchod hostí alebo rodiny ohlasuje zvuk posuvných dverí a len zriedka nájdeme pri vchode zvonček.

Obrázok 14 Ódo a kugurido

2 Historický vývoj domov *kjómačija*

Kjóto zažilo počas svojej dlhej histórie mnoho požiarov, ktoré mali často devastujúce následky. Drevené domy v radových zástavbách horeli veľmi rýchlo a požiare trvali aj niekoľko dní. Napriek tomu si obyvatelia Kjóta vždy postavili na rovnakom mieste nové obydlia a mesto znovu ožilo. Väčšina domov *mačija*, ktoré v Kjóte stoja dnes, pochádza z devätnásteho alebo dvadsiateho storočia.¹⁴ Táto kapitola sa bude zaoberať históriou domov *kjómačija* a Kjóta od jeho založenia ako hlavného mesta po súčasnosť.

2.1 Obdobie Heian (794-1185)

Kjóto, pôvodne Heiankjó (平安京), sa stalo hlavným mestom Japonska v roku 794, počas vlády cisára Kanmu. Túto pozíciu si udržalo až do roku 1868, kedy úlohu hlavného mesta oficiálne prebralo Tokio. Predchádzajúcim hlavným mestom bola Nara – Heidžókjó (平城京), ktorá sa nachádza na juh od Kjóta. Medzi obdobím, kedy boli politickým centrom Japonska Nara a Kjóto, plnilo túto funkciu približne desať rokov mesto Nagaoka-kjó (長岡京).

Kjóto bolo postavené po vzore čínskeho mesta Čchan-an (長安), ktoré malo pôdorys v tvare mriežky. Systém usporiadania ulíc do tohto tvaru sa nazýva *bó-džó sei* (坊条制). Pôvodne sa zo severu na juh tiahlo osem hlavných ulíc - *bó*. Deväť ulíc, ktoré ich pretínali v pravom uhle a viedli mestom horizontálne, z východu na západ, sa nazývalo *džó*.¹⁵ Tento pôdorys si Kjóto zachovalo dodnes, aj keď je centrum mesta situované na inom mieste, ako bolo pôvodne.¹⁶

Väčšina hlavných ulíc Kjóta bola v tomto období širšia a všetky boli využívané ako verejný priestor. V období Heian sídlili trvalo v centre mesta výhradne cisár s rodinou a najvyššia elita. Nižšie postavené spoločenské vrstvy si tu nemohli stavať svoje obydlia. Obchodníci preto počas obdobia trhov a festivalov prichádzali do Kjóta, kde si po stranách širokých ulíc stavali svoje stánky. Z týchto stánkov sa postupne vyvíjali prístrešky s dielňou a malým obytným priestorom, ktoré boli predchodcami

---

¹⁴ JÜRGENHAKE, Birgit. *The qualities of the Machiya: An architectural research of a traditional house in Japan*. 23rd Conference of the European Network for Housing Research ENHR, France, 2011. s. 4.

¹⁵ JOŠITO, Naja (ed.). *Kjó no mačija annai*. Tankoša, 2009. s. 120.

¹⁶ Názov týchto hlavných ulíc sa skladal z číslovky + *džó*, vzostupne zo severu na juh (Ičidžó, Nidžó, Sandžó, Šidžó...Džúdzó)

domov *mačija*.¹⁷ To, ako tieto obydlia vyzerali, je zachytené aj na výtvarných dielach, napríklad na *Nendžúgjódži emaki* (年中行事絵巻) – Obrázkových zvitkoch každoročných festivalov.¹⁸ Vyobrazené stavby sú približne štyri až šesť metrov široké a siahajú ďalej do hĺbky. Budovy v radovej zástavbe majú drevené strechy a ich predná časť je prístupná priamo z ulice.¹⁹

Obrázok 15 Nendžúgjódži emaki zdroj: Kyoto University digital library²⁰

2.2 Obdobie Kamakura (1185-1333) a Muromači (1333-1573)

S postupom času začala aristokracia v Kjóte strácať vplyv a nebola schopná spravovať celý svoj majetok v meste. Majitelia veľkých sídiel preto neváhali prenajať alebo predať časť svojho pozemku obchodníkom. Tí si za svojimi stánkami stavali príbytky, ťahajúce sa do hĺbky, šírka ale zostala nezmenená. Takto získali domy *mačija* svoj špecifický obdĺžnikový tvar. V období Kamakura mal cisár len symbolickú moc a krajine skutočne vládol vojenský veliteľ – šógun. Tento spôsob vedenia štátu sa nazýva šógunát, japonsky *bakufu*, čiže vláda zo stanu. Šógun sídlil v meste Kamakura, podľa ktorého dostalo toto obdobie svoje pomenovanie. Kamakura leží v oblasti Kantó, neďaleko súčasného hlavného mesta Tokia. Tento presun faktického mocenského centra

¹⁷ JOŠITO, Naja (ed.). *Kjó no mačija annai*. Tankoša, 2009. s. 123.

¹⁸ Tamtiež. s. 124.

¹⁹ FIEVE, Nicolas – WALEY, Paul. *Japanese Capitals in Historical Perspective: Place, Power and Memory in Kyoto, Edo and Tokyo*. Routledge, 2013. s. 368.

²⁰ Kyoto University digital library. [online] Dostupné na: http://edb.kulib.kyoto-u.ac.jp/exhibit/b35/image/07/b3_5s0108.html

d'alej od Kjóta mal za dôsledok, že niektoré časti hlavného mesta začali upadať a strácať svoj lesk.²¹

Kjóta sa znova stalo politickým, obchodným a náboženským centrom Japonska počas vlády šógunátu Ašikaga v období Muromači. Svoje sídla si tu budovali nielen členovia najvyššej šľachty a príslušníci cisárskeho rodu, ale aj nižšia aristokracia, bojovníci či obchodníci. Kjóta sa tak stalo mestom, v ktorom sa stretávali ľudia zo všetkých spoločenských vrstiev.²²

Obdobie Muromači sprevádzali mnohé nepokoje a občianske vojny, čo bolo dôvodom zmeny organizácie mesta. Vláda nedokázala zabezpečiť ochranu obyvateľov, ktorí sa rozhodli zobrať obranu svojho majetku do vlastných rúk. V meste vznikli nové územné jednotky *čónai* (町内). Každý *čónai* mal jednu drevenú bránu *kido* (木戸), ktorá slúžila ako kontrolný bod pri vstupe a východe. Obyvatelia domov v každom *čónai* zdieľali spoločný priestor a spoločne sa podieľali na udržiavaní bezpečnosti, vďaka čomu sa vytvorili silné vzťahy v jednotlivých susedstvách.

2.3 Obdobie Sengoku (1457-1603)

Nepokoje mali najhorší dopad na mesto počas občianskej vojny Ónin (1467-1477), kedy bola zničená veľká časť Kjóta. Obdobie občianskych nepokojov a neustávajúcich sporov sa nazýva *Sengoku džidai* – obdobie bojujúcich štátov. Aristokracia úplne stratila vplyv v Kjóte, a tak si aj ľudia z najnižších vrstiev mohli začať stavať na ruinách zhoreného mesta svoje obydlia.

Obdobie nepokojov skončilo až s príchodom troch „zjednotiteľov“ Japonska – Ody Nobunagu, Tojotomiho Hidejošiho a Tokugawu Iejasua. Veľkú zásluhu na vzhľade súčasného Kjóta má hlavne Tojotomi Hidejoši (1535-1598). Aby bol prázdny priestor v strede mestských jednotiek *čónai* lepšie využitý, predstavil Hidejoši úzke uličky – *rodži* (路地). Tieto ulice pretínali *čónai* a umožnili prístup do ich vnútra, kde sa začali stavať ďalšie obydlia. *Rodži* boli veľmi úzke a rozvetvovali sa z hlavnej ulice. Niektoré spájali dve oblasti, iné boli slepými ulicami.²³ V tomto období bol tiež zavedený nový daňový systém, podľa ktorého bola daň vypočítavaná od šírky domu.

---

²¹ JOŠITO, Naja (ed.). *Kjó no mačija annai*. Tankoša, 2009. s. 126.

²² Tamtiež.

²³ *Machiya Revival in Kyoto*. Kyoto Center for Community Collaboration. Mitsumura Suiko Shoin Publishing, 2009. s. 27.

Zo šestnásteho storočia sa nám zachoval obraz domov *mačija* na *Rakučú rakugai zu* (洛中洛外図) – Obrazoch hlavného mesta a jeho okolia, zachytených na skladacích paravánoch *bjóbu* (屏風). Možno na nich vidieť obchody s drevenými mriežkami *kóši* na oknách a závesmi *noren* (暖簾) pri vchodoch. Za hlavnými budovami sa nachádzajú spoločné priestory so studňami alebo miestom vyhradeným na zhromažďovanie či stretávanie.²⁴ Budovy na týchto obrazoch sú väčšinou dvojposchodové a ich strechy sú buď drevené alebo pokryté hlinenými škridlami.²⁵

Obrázok 16 *Rakučú rakugai zu* zdroj: Tokyo National Museum web archive²⁶

2.4 Obdobie Edo (1603-1868)

V tomto období mal skutočnú moc opäť v rukách šógun, ktorý sa aj so svojim dvorom presťahoval do mesta Edo, dnešného Tokia. Cisársky dvor naďalej zotrval v Kjóte, vďaka čomu zostalo oficiálne hlavným mestom Japonska. Šógunát Tokugawa tu rešpektoval nezávislosť jednotiek *čo*, ktoré si vytvorili vlastný systém pravidiel. Tento systém sa nazýval *čošíkimoku* (町式目) a platil pre všetkých členov komunity. Ak niektorý z členov pravidiel porušil, musel zaplatiť pokutu alebo bol v extrémnych prípadoch z komunity vylúčený. Pravidlá sa týkali napríklad povolání, ktorými sa mohli

²⁴ FIEVE, Nicolas – WALEY, Paul. *Japanese Capitals in Historical Perspective: Place, Power and Memory in Kyoto, Edo and Tokyo*. Routledge, 2013. s. 368.

²⁵ *Landscape of Kyoto*. Kyoto City, 2014. s. 26.

²⁶ Tokyo National Museum web archive. [online] Dostupné na: http://webarchives.tnm.jp/imgsearch/show/C0_035912

členovia zaoberať, ale aj nariadení, upravujúcich zásady vonkajšieho vzhľadu budov postavených v jednotlivých *čónai*.²⁷

V tomto období sa objavovalo mnoho odporcov šógunátu, ktorí sa pokúšali uskutočniť štátny prevrat a navrátiť moc cisárovi. Jedným z pokusov o prevrat bol aj *Hamagurigomon no hen* (蛤御門の変), následkom ktorého bol obrovský požiar v Kjóte. Požiar vypukol pri bráne cisárskeho paláca, nazývanej *Hamagurigomon*, od ktorej je odvodený názov tohto pokusu o prevrat. Oheň sa podarilo uhasiť až po troch dňoch, počas ktorých väčšina mesta zľahla popolom.²⁸ Tento požiar sa odohral len štyri roky pred reštauráciou Meidži, kedy prišlo Kjóto o svoju pozíciu hlavného mesta.

2.5 Obdobie Meidži (1868-1912) až súčasnosť

Na začiatku obdobia Meidži bol zaznamenaný pokles počtu obyvateľov Kjóta, pretože mnohí sa zo zničeného mesta rozhodli presídlieť. Tí, ktorí zostali, si stavali nové obydlia na troskách mesta zdevastovaného požiarom. Väčšina domov *mačija*, ktoré dnes nájdeme v Kjóte pochádza práve z tohto obdobia.

V období Meidži bol vytvorený nový systém prefektúr, ktorý funguje dodnes. V rovnakom čase bol zavedený aj systém správy miest, z ktorého ale boli Kjóto, Ósaka a Tokio vyradené. Vďaka svojej veľkosti a významu získali špeciálny status a boli riadené priamo japonskou vládou. Táto výnimka zo systému bola zrušená v roku 1898, kedy Kjóto získalo nezávislosť a právo vybudovať si vlastnú mestskú správu. Prvý primátor samostatného mesta nastúpil na túto pozíciu v roku 1900. Stal sa ním Naiki Džinzaburó, ktorý vo svojom pláne pre mesto jasne vyjadril zámer zachovávať tradičnú architektúru a udržiavať krásu miest, ako je napríklad oblasť Nišidžin, známa výrobou kvalitných textílií.²⁹

Kjóto malo veľké šťastie počas druhej svetovej vojny, pretože bolo vďaka svojej historickej a kultúrnej hodnote ušetrené od amerického bombardovania.³⁰ Mnoho veľkých japonských miest bolo zrovnaných so zemou alebo ťažko poškodených. Vďaka tomu, že sa Kjóto vyhlo leteckému bombardovaniu, sa tu mohla zachovať tradičná

---

²⁷ *Landscape of Kyoto*. Kyoto City, 2014. s. 89.

²⁸ JOŠITO, Naja (ed.). *Kjó no mačija annai*. Tankoša, 2009. s. 133.

²⁹ *Landscape of Kyoto*. Kyoto City, 2014. s. 27.

³⁰ FIEVE, Nicolas – WALEY, Paul. *Japanese Capitals in Historical Perspective: Place, Power and Memory in Kyoto, Edo and Tokyo*. Routledge, 2013. s. 367.

architektúra domov *kjómačija*, ktoré tu stoja dodnes. Mestá zničené počas vojny boli znovu postavené v modernom štýle, inšpirovanom Západom. Od tradičných japonských miest sa okrem iného líšia aj vzhľadom a funkciou ich centra. Centrá moderne vybudovaných miest sú zamerané na komerciu, biznis a služby. Súkromné príbytky sa nachádzajú skôr na perifériách mesta alebo vo vyhradených obytných oblastiach. V Kjóte sa však uchoval štýl mestského centra, ktoré je zároveň obchodnou aj rezidenčnou oblasťou.

V šesťdesiatych rokoch dvadsiateho storočia vypukol v Japonsku ekonomický boom. Tento rýchly ekonomický rast sa odrazil aj na architektúre, ktorá bola silno ovplyvnená západnými trendmi. Kjóto sa začalo meniť a pri stavbe budov sa čoraz vyhl'adávanéjšími materiálmi stali oceľ a betón. Tradičné jedno alebo dvojposchodové drevené stavby nahradili vysoké betónové budovy. Spolu s domami *mačija* sa postupne vytrácali aj silné susedské vzťahy, ktoré boli pre obyvateľov Kjóta charakteristické. Ku klesajúcemu počtu domov *kjómačija* prispela aj stúpajúca hodnota pozemkov v centre mesta. Ekonomicky bolo rozumnejšie na týchto plochách postaviť väčšie budovy, ktoré ubytujú viac ľudí, a tým získajú väčšiu hodnotu. Obyvatelia sa snažili udržať tempo s dobou a premeniť Kjóto na moderné mesto, ktoré sa vyrovná západným metropolám.

Kjóto je v súčasnosti považované za kultúrne a historické centrum Japonska. Práve tu vzniklo mnoho škôl tradičných umení, ktoré v meste sídlia dodnes. Svoje obydlia tu majú výrobcovia tradičných odevov, keramiky, nástrojov, ale aj herci klasického divadla *kabuki* alebo *nó*.³¹

Spočiatku si obyvatelia Kjóta neuvedomovali historickú hodnotu domov *mačija*, ktorých počet pomerne rýchlo klesal. V deväťdesiatych rokoch sa ale začalo objavovať čoraz viac ľudí, ktorí ich hodnotu poznali a snažili sa ich zachovať.³² Drevené domy sa začali renovovať a využívať pre obytné, ale aj obchodné účely. Mesto Kjóto tiež podniklo niekoľko krokov pre ich revitalizáciu, ku ktorej prispievali aj ďalšie organizácie a spoločenstvá. Tému revitalizácie domov *kjómačija* a krokom, ktoré mesto činí pre ich zachovanie, sa budú bližšie zaoberať ďalšie kapitoly.

---

³¹ DOUGILL, John. *Kyoto: A Cultural History (Cityscapes)*. Oxford University Press, 2006. s. 222.

³² JÜRGENHAKE, Birgit. *The qualities of the Machiya: An architectural research of a traditional house in Japan*. 23rd Conference of the European Network for Housing Research ENHR, France, 2011. s. 4.

3 Problém domov *kjómačija*

Po druhej svetovej vojne začal počet tradičných drevených domov v Kjóte klesať. Domy *mačija* začali byť vnímané ako príliš tmavé, nepohodlné, nehygienické a nebezpečné z hľadiska požiarov. Bolo v nich príliš chladno v zime, príliš teplo v lete a bolo takmer nemožné ich finančne udržať. Materialistická kultúra zo sebou priniesla nový spôsob života a na drevené stavby v meste sa začalo pozeráť ako na nemoderné a zastarané.³³ Keď sa naskytla príležitosť, ľudia si často zvolili pohodlnejšie, moderné bývanie v obytnej budove, namiesto tradičného domu *mačija*. Svoje domy predali alebo zbúrali a pozemok využili na iné účely.³⁴ Aj keď existoval istý záujem o tradičné drevené stavby, ak sa nejednalo o chrámy či svätyne, prípady ich vyhlásenia za Kultúrne vlastníctvo mesta Kjóto (京都市文化財) boli spočiatku veľmi ojedinelé.

Od roku 1983 do roku 1993 klesol podiel predvojnovnej architektúry v centre Kjóta zo 48 % na 25 %.³⁵ To znamená, že v priebehu len desiatich rokov sa z centra tohto historického mesta vytratila takmer polovica tradičnej architektúry. Medzi rokmi 1993 a 2013 bolo zničených viac ako 13 % domov *kjómačija*. Tradičné domy *mačija* nahradili moderné budovy, výškové obytné domy, parkoviská alebo novopostavené obchody. Vyše 80 % tradičných drevených domov, ktoré v Kjóte stoja dnes, podstúpilo zmeny vzhľadu rôzneho rozsahu. Dôsledkom radikálnych úprav interiéru i exteriéru je však niekedy takmer nemožné rozpoznať, že sa pôvodne jednalo o dom *mačija*.

Približne 18 % budov bolo upravených v procese nazývanom *kanban kenčiku* (看板建築). Výraz *kanban kenčiku* môže byť do slovenčiny preložený ako „architektúra vývesných tabúl“. Takto upravené budovy si zachovali základný tvar domu *mačija*, ale ich fasády sú pokryté betónom, ktorý nahradil drevené mriežky *kóši* na prvom poschodí. *Mušikomado* na druhom poschodí vystriedali väčšie okná, ktoré do priestoru v hornej časti domu prepúšťajú viac svetla. Mnoho budov upravených v tomto štýle tiež prišlo o svoje škridlové strechy a v niektorých prípadoch bol obchodný priestor prestavaný na garáž.³⁶ Aj po takejto úprave budovy je ale možné navrátiť domom pôvodnú podobu.

---

³³ COX, Rupert (ed.). *The Culture of Copying in Japan: Critical and Historical Perspectives*. Routledge, 2007. s. 217.

³⁴ MUNETA, Jošifumi. *Kjómačija saisei no ronri*. Gakugei, 2009. s. 68.

³⁵ BRUMANN, Christopher. *Tradition, Democracy and the Townscape of Kyoto*. Routledge, 2012. s. 112.

³⁶ *Machiya Revival in Kyoto*. Kyoto Center for Community Collaboration. Mitsumura Suiko Shoin Publishing, 2009. s. 43.

Obrázok 17 Príklad kanban kenčiku

Z dostupných materiálov je zrejmé, že počet domov *kjómačija* v priebehu posledných niekoľko desaťročí rapídne klesol. V nasledujúcej podkapitole bude objasnené, koľko domov *kjómačija* sa v súčasnosti nachádza v Kjóte. Ďalej budú predstavené hlavné príčiny úbytku tradičných drevených domov.

3.1 Počet *kjómačija* dnes

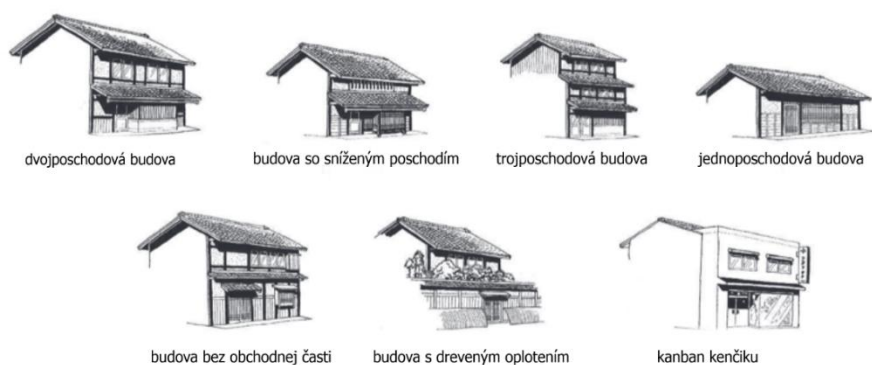
Niektoré zdroje uvádzajú, že každoročne vymizne až 1000 domov *mačija*. Často sa stáva, že na mieste, kde nedávno stála tradičná drevená budova, sa o pár mesiacov neskôr objaví moderná stavba alebo prázdna plocha, čakajúca na nové využitie. Vzhľad hlavných ulíc Kjóta sa počas posledných desaťročí radikálne zmenil a dnes ich lemujú vysoké budovy, obchodné centrá alebo hotely. Ak však upriamime svoju pozornosť od hlavných ulíc k menším uličkám, objavíme tu stále mnoho drevených budov s bohatou históriou. Domy *mačija* možno nájsť väčšinou pozdĺž menších ulíc, do ktorých je zakázaný vjazd motorových vozidiel, prípadne je tu umožnená iba jednosmerná premávka. Podľa prieskumu Kjótskej univerzity bolo v rozmedzí rokov 1978 a 1988 zničených približne 50 000 drevených budov, medzi ktorými bol aj veľký počet domov *mačija*. V centre Kjóta, kam patria štvrte Kamigjó, Nakagjó, Šimogjó a Higašijama, ich bolo zničených 6 400. Napriek tomu sa v tejto oblasti nachádza stále približne 32 000 drevených budov pochádzajúcich z obdobia pred druhou svetovou vojnou.³⁷ Podľa prieskumu vykonaného v spolupráci mesta Kjóta, Centra pre rozvoj

---

³⁷ FIEVE, Nicolas – WALEY, Paul. *Japanese Capitals in Historical Perspective: Place, Power and Memory in Kyoto, Edo and Tokyo*. Routledge, 2013. s. 377.

mesta Kjóto a Univerzity Ricumeikan, ktorý sa realizoval v rokoch 2006 až 2008, sa v celom meste nachádza 47 735 drevených budov postavených pred rokom 1950.³⁸ Tento prieskum bol zameraný na zistenie počtu drevených domov a získanie prehľadu o ich stave a vzhľade. Zisťované bolo tiež na aký účel je budova využívaná a koľko prvkov tradičnej architektúry je zachovaných.

Z celkového počtu drevených budov je 53 % dvojposchodových, 13 % jednoposchodových a 12 % budov s medziposchodím. Trojposchodové budovy sú veľmi ojedinelé a tvoria len 0,3 % z celkového počtu. 18 % z budov bolo upravených procesom *kanban kenčiku*, ktorý bol podrobnejšie vysvetlený v predchádzajúcej kapitole.

Obrázok 18 Typy domov mačija

zdroj: Kjómačija mačizukuri čósa (2008)³⁹

Počet a typ domov kjómačija

dvojposchodová budova	25,069	52.5%
budova s medziposchodím	5,631	11.8%
trojposchodová budova	164	0.3%
jednoposchodová budova	6,147	12.9%
budova bez obchodnej časti	1,195	2.5%
budova s dreveným oplatením	1,168	2.4%
kanban kenčiku	8,361	17.5%
spolu	47,735	100.0%

Obrázok 19 Štatistika domov mačija podľa typu zdroj: Kjómačija mačizukuri čósa (2008)⁴⁰

³⁸ Kjómačija mačizukuri čósa. Kjótoši, Mačizukuri center, Ricumeikan Daigaku, 2008. [online] Dostupné na: <http://www.city.kyoto.lg.jp/tokei/cmsfiles/contents/0000089/89608/whole.pdf>

³⁹ Tamtiež. s. 30.

⁴⁰ Tamtiež.

Aj keď výskum preukázal, že v Kjóte stojí ešte takmer 50 000 drevených domov, takmer 20 000 z nich nemá už žiadne prvky tradičnej architektúry. Medzi posudzované prvky patria vstupné brány, vonkajšie steny, prvky fasády na poschodí (*mušikomado*) a prvky fasády prízemnia (*kóši*). Približne 4 400 budov má zachované všetky tieto prvky a viac ako 13 000 má zachovaných viac ako dva. Medzi najčastejšie opravy vykonávané na drevených domoch patria práce na potrubiach a kanalizácií, inštalácia klimatizácie alebo kúrenia a opravy strechy a vonkajších stien.

Podľa spomínaného prieskumu sa počet domov *mačija* znižuje o 2 % ročne. V čase publikovania výsledkov bolo približne 5 000 domov prázdnych a očakával sa nárast tendencie opúšťania domov. Najväčším dôvodom, prečo domy *kjómačija* zostávajú prázdne, je vysoký vek budov a s ním spojené zvýšené náklady na potrebnú opravu. Mnoho majiteľov nebolo schopných nájsť záujemcov o nájom či kúpu týchto domov. Na stúpajúci počet prázdnych domov *mačija* má vplyv aj celonárodný trend starnutia populácie.⁴¹ Starší obyvatelia často nemajú vlastných potomkov, ktorým by dom odovzdali, alebo tak nemôžu urobiť kvôli vysokej dani či nezáujmu dedičov o tento spôsob bývania.

---

⁴¹ *Wataši no Iemonogatari*. Kjóto Mačizukuri center, 2012. s. 144.

3.2 Ekonomické dôvody

Jedným z dôvodov úbytku drevených domov bola samozrejme modernizácia a ekonomické zmeny, ktoré nastali v povojnovom období. Mesto bolo rozdelené na niekoľko oblastí podľa toho, na aký účel mali byť primárne využívané. Každá oblasť mala svoje vlastné pravidlá, a pokiaľ išlo o komerčnú oblasť, mohli tu byť postavené budovy až do výšky tridsiatich metrov. To spôsobilo náhly rast hodnoty pozemkov v centre mesta, kde sa pôvodne vyskytoval aj veľký počet domov *kjómačija*.⁴² Pretože pozemky v centre Kjóta mali obrovskú hodnotu, bolo pre majiteľov tradičných domov ekonomicky výhodnejšie tieto parcely predat' alebo namiesto svojich jednoposchodových, či dvojposchodových obydlí postaviť vyššie budovy s bytmi, ktoré mohli prenajímať.⁴³

Majitelia, ktorí sa rozhodli svoje obydlie zachovať, museli odolávať nátlaku zo strany realitných agentúr, ktoré mali o pozemky veľký záujem. Ak ich susedia majetky predali, malo to na ich obydlie aj fyzické následky. Vysoká budova na susednom pozemku bráni prenikaniu slnečného svetla a môže byť zdrojom zvýšenej hlučnosti a znečistenia.⁴⁴ Niektorí majitelia sa však aj napriek nátlaku okolia odmietli svojich tradičných domov vzdať. V Kjóte teda možno vďaka ich presvedčeniu a pevnej vôli nájsť medzi dvomi vysokými budovami stáť jeden osamelý dom *mačija*.

3.3 Stavebné obmedzenia

Domy *mačija* začínali byť čím ďalej viac považované za nebezpečné, ak by došlo k vypuknutiu požiaru alebo zemetraseniu. Aj keď boli stavby vďaka svojej štruktúre pomerne odolné voči otrasom, úzke uličky mohli predstavovať nebezpečenstvo v prípade potreby rýchlej evakuácie. Historické udalosti v meste Kjóto zase preukázali, že drevené domy v radových zástavbách sú náchylné na požiare, ktoré sa v týchto podmienkach rýchlo šíria.⁴⁵

Nový zákon o ochrane proti požiarom, platný pre celé Japonsko od roku 1951, zakázal takúto radovú výstavbu drevených domov. Regulácie týkajúce sa typu stavieb

---

⁴² FIEVE, Nicolas – WALEY, Paul. *Japanese Capitals in Historical Perspective: Place, Power and Memory in Kyoto, Edo and Tokyo*. Routledge, 2013. s. 373.

⁴³ BRUMANN, Christopher. *Tradition, Democracy and the Townscape of Kyoto*. Routledge, 2012. s. 113.

⁴⁴ Tamtiež.

⁴⁵ MUNETA, Jošifumi. *Kjómačija saisei no ronri*. Gakugei, 2009. s. 69.

a materiálov, ktoré bolo povolené použiť, znemožnili stavbu nových drevených budov v centre mesta. Platilo to aj v prípade, ak by drevené časti stavby boli obalené nehorľavým materiálom.⁴⁶ Pokiaľ sú tieto nariadenia v platnosti, nemôžu byť postavené nové domy *mačija*, a z tohto dôvodu je potrebná a veľmi dôležitá ochrana už existujúcich stavieb.

3.4 Daň z dedičstva

Ďalším problémom je vysoká daň, ktorá musí byť štátu zaplatená pri zdedení majetku – *sózokuzei* (相続税). Daň z dedičstva predstavuje veľkú finančnú záťaž a mnoho majiteľov ju vidí ako jeden z najväčších problémov pri udržiavaní domov *kjómačija*.⁴⁷ Táto daň je odvodená od celkovej hodnoty pozemku a budov na ňom stojacich. Výška dane závisí aj od počtu dedičov a oblasti, v ktorej sa pozemok nachádza. Ak je na určitom území povolené stavať vysoké budovy, hodnota pozemkov je automaticky vyššia ako na území, kde je výška budov silnejšie regulovaná. V konečnom výpočte môže byť daň určená ako desať až sedemdesiat percent z celkovej hodnoty zdedeného majetku. Pre obyčajných ľudí s bežným zamestnaním a priemerným príjmom je prakticky nemožné túto sumu zaplatiť, a nezostáva im nič iné, ako si zobrať vysokú pôžičku alebo pozemok spolu s domom na ňom postavenom predať.

Príklad toho, do akých hodnôt sa môže táto daň vyšplhať, uvádza Kinošita Rjóiči vo svojej práci „*Uchovávanie a revitalizácia domov mačija v Kjóte*“.⁴⁸ Píše tu o dani, ktorá bola vypočítaná z dreveného domu jeho známeho, nachádzajúceho sa v centre Kjóta. Celková rozloha pozemku činila 848m². Tento pozemok bol rozdelený na dve časti. Prednú, a zároveň menšiu časť, prenajímala rodina podniku, ktorý sa venoval obchodovaniu s textíliami pre výrobu tradičných japonských odevov. Budovu postavenú na zadnej časti pozemku rodina obývala. Keď majiteľ a otec rodiny v roku 1992 zomrel, bola hodnota pozemku a budov vypočítaná na takmer 880 miliónov japonských jenov. Z tejto hodnoty bola štandardne strhnutá suma 48 miliónov, a za každého žijúceho dediča ďalších 9,5 milióna, z čoho vplynula konečná hodnota majetku – 781 603 754 jenov. Vo finálnom výpočte dosiahla daň z dedičstva hodnotu

---

⁴⁶ FIEVE, Nicolas – WALEY, Paul. *Japanese Capitals in Historical Perspective: Place, Power and Memory in Kyoto, Edo and Tokyo*. Routledge, 2013. s. 373.

⁴⁷ Tamtiež. s. 375.

⁴⁸ KINOSHITA, Ryoichi. *Preservation and Revitalization of machiya in Kyoto*. In: *Japanese Capitals in Historical Perspective: Place, Power and Memory in Kyoto, Edo and Tokyo*. Routledge, 2013. s. 367.

viac ako 283 miliónov jenov, čo predstavuje 30 % z hodnoty zdedeného majetku. Aj keď vláda môže predĺžiť lehotu, počas ktorej musí byť daň splatená, mnohým nezostáva iná možnosť ako tieto pozemky predať, pretože si nemôžu takéto výdavky dovoliť.

3.5 Vysoký vek budov

Jedným z problémov pri uchovávaní domov *kjómačija* je ich vysoký vek a potreba neustálej starostlivosti. Ak je drevená stavba správne udržiavaná, môže mať životnosť aj niekoľko stoviek rokov. Množstvo budov bolo však zanedbávaných a je nevyhnutná ich rozsiahla rekonštrukcia. Rekonštrukcia a údržba domu *mačija* sú pomerne finančne náročné a pre svojich vlastníkov predstavujú veľkú záťaž.⁴⁹ Pri rekonštrukcii tradičných drevených domov je potrebné najat' si špecialistov na rozličné práce. S klesajúcim počtom budov úmerne klesá aj počet odborníkov, ktorí sú schopní opraviť jednotlivé časti domu.

Spôsob starostlivosti o drevený dom je väčšinou predávaný ústne z generácie na generáciu. Noví majitelia a nájomníci, ktorí nemajú skúsenosti so životom v tomto type stavby, môžu čeliť mnohým problémom. Na rozdiel od moderných budov potrebujú domy *mačija* neustálu starostlivosť – drevená konštrukcia domu musí byť pravidelne ošetrovaná, zhnité časti dreva musia byť vymenené a uvoľnené či poškodené škridle musia byť nahradené novými.⁵⁰ Stačí jedna zanedbaná rozbitá škridla a do domu môže začať zatekať, voda poškodí drevený základ a vytvorí priestor pre termitov.

Na druhú stranu, ak je o budovu dobre postarané, jednotlivé opravy sú menšie a nepredstavujú veľké finančné bremeno.⁵¹ So zvyšujúcim sa záujmom o domy tohto typu stúpa aj počet publikácií, ktoré novým majiteľom poskytujú informácie o starostlivosti a spôsobe života v domoch *mačija*.⁵² Pomoc často poskytnú aj majitelia susedných domov, ktorí sú radi, že sa viac ľudí zaujíma o ochranu tradičných budov.

---

⁴⁹ FIEVE, Nicolas – WALEY, Paul. *Japanese Capitals in Historical Perspective: Place, Power and Memory in Kyoto, Edo and Tokyo*. Routledge, 2013. s. 42.

⁵⁰ *Machiya Revival in Kyoto*. Kyoto Center for Community Collaboration. Mitsumura Suiko Shoin Publishing, 2009. s. 22.

⁵¹ BRUMANN, Christopher. *Tradition, Democracy and the Townscape of Kyoto*. Routledge, 2012. s. 112.

⁵² *Wataši no Iemonogatari*. Kjóto Mačizukuri center, 2012. s. 131.

4 Zachovanie a revitalizácia

Ako už bolo zmienené v kapitole o historickom vývoji *kjómačija*, snahy o zachovanie tradičnej architektúry mesta sa začali prejavovať už na začiatku dvadsiateho storočia. Aj keď v tom období nešlo konkrétne o plány pre zachovanie a rekonštrukciu domov *mačija*, mnoho z nich bolo uchovaných vďaka všeobecným nariadeniam, ktoré obmedzovali výšku stavieb alebo demoláciu domov v určitých oblastiach. V roku 1919 bola vydaná Vyhláška o mestskom plánovaní (都市計画法), na základe ktorej bolo územie Kjóta rozdelené podľa využitia na štyri kategórie: obytná, komerčná, industriálna a nezariadená. V jednotlivých zónach boli určené odlišné pravidlá, ktoré sa týkali napríklad výšky stavieb alebo vzhľadu budov. V obytných zónach tak budovy nemohli byť vyššie ako 19,7m a v ostatných 30,3m.⁵³ V roku 1930 bolo takmer 3 400 hektárov mesta, vrátane okolia rieky Kamogawa, oblasti Higašijama a Kitajama, kde sa nachádza väčší počet domov *mačija*, označených ako Krajinné oblasti (風致地区) s úmyslom zachovať ich historickú a estetickú hodnotu.

Počas druhej svetovej vojny bolo Kjóto poškodené menej ako iné veľké japonské mestá. Po vojne boli rozšírené niektoré hlavné ulice a Kjóto získalo podobu, akú má dodnes. V roku 1950 bol zavedený systém „zelených zón“, ktoré pokrývali 15 % z rozlohy mesta. V zelených zónach bola prísne regulovaná stavba nových budov. Tento systém bol zrušený v roku 1971, kedy sa mesto začalo viac zameriavať na rozvoj a modernizáciu.

V roku 1956 bolo Kjóto vyhlásené za Mesto určené vládny nariadením (政令指定都市). Mestá, ktoré získali tento titul, mali viac ako 500 000 obyvateľov a boli považované za ekonomicky významné pre Japonsko. Spolu s týmto označením získalo mesto právomoc konať v niektorých oblastiach, kde by inak rozhodovala správa prefektúry. Po tomto vyhlásení začalo Kjóto prísnejšie kontrolovať a regulovať niektoré oblasti týkajúce sa vzhľadu mesta, napríklad vonkajšie reklamy. V záujme ochrániť niektoré historicky a kultúrne dôležité miesta pred následkami rýchleho ekonomického rozvoja, vošiel v roku 1966 do platnosti Zákon o ochrane historických hlavných miest (古都保存法). Zákon platil pre mestá Kjóto, Nara a Kamakura. V zmysle tohto zákona sa na miestach označených ako Oblasti ochrany historického prostredia (歴史的風土保

---

⁵³ *Landscape of Kyoto*. Kyoto City, 2014. s. 28.

存地区) zakázal akýkoľvek pozemkový rozvoj.⁵⁴ Majitelia pozemkov v týchto oblastiach dostali možnosť svoje majetky odpredať vláde. Tento zákon sa zameriaval predovšetkým na ochranu chrámov, svätýň a prírody na periférii mesta. Centrum mesta, kde sa nachádza mnoho domov *mačija*, zatiaľ nebolo špeciálne chránené.

Myšlienkou nového plánu pre rozvoj mesta v roku 1969 bolo „zachovať sever, rozvinúť juh“.⁵⁵ Hory a lesy na severnej strane mesta mali byť zachované v pôvodnom stave a okolie riek malo byť upravené tak, aby nebola narušená ich prírodná estetická hodnota. V širšom centre mesta bola obmedzená výška budov a historicky dôležité stavby si mali udržať svoju pôvodnú podobu. Južná časť Kjóta bola označená za rozvojovú oblasť a mala sa vyvíjať v súlade s požiadavkami novej doby a rastúcej industrializácie mesta.⁵⁶

V roku 1975 bol zavedený systém chránených oblastí pre skupiny historických budov, vďaka ktorému mohli byť za kultúrny majetok mesta označené zoskupenia budov, nielen jednotlivé stavby. Budovy v tejto oblasti si musia zachovať pôvodný vzhľad a náklady spojené s ich udržiavaním a opravou sú sčasti finančne podporované miestnou samosprávou.⁵⁷

V roku 1991 mesto založilo Radu pre rozvoj mesta Kjóta, rozhodujúcu o pravidlách pri využívaní pozemkov a ochrane krajiny. Táto rada predložila návrh rozdeliť mesto na tri hlavné oblasti:

- „Oblasť ochrany prírodnej a historickej krajiny“ na severe
- „Oblasť revitalizácie harmonického centra“ v okolí centra mesta
- „Oblasť koncentrácie nových mestských funkcií“ na juhu

Rada ďalej navrhla spôsoby, akými by mohla byť každá z uvedených troch oblastí udržiavaná. Na tieto podnety bola v roku 1995 vydaná Vyhláška o ochrane prírody Kjóta (京都市自然風景保全条例), v ktorej sa mesto zaväzuje ochraňovať krajinu a odovzdať ju ďalším generáciám. V rovnakom roku vznikla Vyhláška mesta Kjóta o rozvoji mesta (京都市市街地景観整備条例). Jej cieľom bolo udržiavať mesto v podobe, akú malo pred vojnou. Bol tiež zavedený systém na určovanie Budov

---

⁵⁴ *Landscape of Kyoto*. Kyoto City, 2014. s. 30.

⁵⁵ Tamtiež. s. 31.

⁵⁶ Tamtiež. s. 32.

⁵⁷ ENDERS, Siegfried. *Hozon: Architectural and Urban Conservation in Japan*. Edition Axel Menges, 2002. s. 150.

historického vzhľadu (歴史的意匠建造物), medzi ktoré patria aj tradičné drevené domy *mačija*.

Kjóto bolo rozdelené do niekoľkých oblastí, pre ktoré platili rozličné pravidlá, týkajúce sa rekonštrukcií, nových stavieb, výškových regulácií a reklám. V období na konci deväťdesiatych rokov sa domom *mačija* a ich úbytku začalo dostávať väčšej pozornosti a bolo podniknutých viacero krokov pre ich ochranu. Oblasti, kde stáli skupiny domov *mačija*, boli označené za Obchodno-obytné oblasti (職住共存地区), čo tu umožňovalo zaviesť špeciálne pravidlá a nariadenia. V týchto oblastiach sa nachádzajú, ako vyplýva už zo samotného názvu, obchodné aj obytné priestory, ktoré sa spolupodieľajú na vitalite mesta. Takýto typ mestského centra je neobyčajný, vo väčšine japonských miest sa v centre nachádzajú obchody a služby, pričom obytné oblasti nájdeme skôr na periférii. V Kjóte sú tieto oblasti ohraničené hlavnými ulicami, horizontálne ulicami Oike, Šidžó a Godžó, vertikálne Kawaramači, Karasuma a Horikawa.

Od vzniku Obchodno-obytných oblastí bola revitalizácia mestského centra a domov *mačija* súčasťou každého územného plánu mesta Kjóto. Prvý z plánov mesta Kjóto, v ktorom boli explicitne zaradené aj domy *kjómačija*, bol sformulovaný v roku 1998 ako Smernice pre obchodno-obytné oblasti (職住共存地区整備ガイドプラン). Tieto smernice zahŕňali desať bodov, ktoré mali napomôcť revitalizácii centra mesta pomocou spolupráce občanov, podnikov a vlády.⁵⁸

- Využitie regionálneho plánu spolupráce komunít v obchodno-obytných oblastiach
- Vytvorenie systému ochrany a renovácie domov *kjómačija*
- Zabezpečenie obytných priestorov otvorením slepých ulíc
- Udržiavanie malebného prostredia mesta
- Spríjemnenie oddychových miest
- Vývoj unikátnych obytných oblastí na území mesta
- Rekonštrukcia mestských blokov
- Zlepšovanie pripravenosti na prírodné katastrofy
- Formovanie miestnych organizácií a sietí
- Propagácia mestského priemyslu a rozvoj infraštruktúry

---

⁵⁸ *Landscape of Kyoto*. Kyoto City, 2014. s. 35.

Z popisu krokov mesta podniknutých pre ochranu tradičnej architektúry je zrejmé, že išlo o pomerne zložitý proces. Bolo vydaných mnoho nariadení, vyhlášok či smerníc. V 21. storočí boli najdôležitejšími medzníkmi v tomto procese vznik Zákona o krajine, nová politika mesta Kjóto a založenie Fondu pre rozvoj domov *kjómačija* s pomocou Centra pre rozvoj mesta Kjóto.

4.1 Zákon o krajine

Spomalením ekonomického vývoja sa upriamila väčšia pozornosť na zachovávanie historicky dôležitých miest a budov. Kjóto, ale aj iné mestá, vydávali rôzne nariadenia týkajúce sa uchovávaní tradičných stavieb, avšak bez podpory štátnych inštitúcií bolo ťažké vytvoriť pevný systém. Ako riešenie tohto problému boli v roku 2003 Ministerstvom pôdy, infraštruktúry, transportu a turizmu zostavené Základné pravidlá pre vývoj malebnej krajiny (美しい国づくり政策大綱). V týchto pravidlách bolo okrem iného upozornené na potrebu zákona, ktorý by legálne zastrešoval túto oblasť.

O dva roky neskôr vošiel do platnosti Zákon o krajine (景観法), ktorý bol prvým svojho druhu v Japonsku. Tento zákon sformuloval základné pravidlá ochrany a revitalizácie krajiny a tiež určil povinnosti vlády, organizácií a občanov. Historicky a kultúrne dôležité miesta majú byť podľa neho zachované a odovzdané ďalším generáciám, ktoré budú pokračovať v ich udržiavaní. Úlohou zákona nie je iba ochrana už existujúcej krajiny, ale aj vytváranie nového, vysoko kvalitného životného prostredia.⁵⁹

Zákon dáva samosprávam oprávnenie konať v záležitostiach ochrany krajiny. Jednotlivé mestá sú označené ako Organizácie spravujúce krajinu (景観行政団体), čo im dáva právo na vytvorenie vlastného plánu a pravidiel ochrany krajiny v meste, a tiež uloženie sankcií tým, ktorí tieto pravidlá porušujú. Mestá môžu označiť budovy, stromy alebo cesty za miesta dôležité pre krajinu, a tým zabezpečiť ich ochranu. Zákon o krajine zjednotil pravidlá pre zachovanie a rozvoj krajiny a zároveň sa stal základným bodom pri tvorbe mestských a krajinných plánov jednotlivých miest.

---

⁵⁹ *Landscape of Kyoto*. Kyoto City, 2014. s. 37.

4.2 Nová politika krajiny

V roku 2007 bola vytvorená nová Politika pre krajinu mesta Kjóto (景觀政策), ktorej úlohou je zabezpečiť uchovanie historicky a kultúrne významných oblastí mesta. Je založená na myšlienke, že aj keď jednotlivé stavby sú súkromným majetkom, krajina, ktorú vytvárajú, patrí verejnosti. Jej uchovanie pre ďalšie generácie je zodpovednosťou všetkých členov spoločnosti. Aby sa dosiahnutie cieľov tejto politiky mohlo prejavíť v praxi, bol vytvorený podporný systém, vrátane systému finančnej podpory jednotlivých projektov.

Nová politika krajiny mesta Kjóto má päť hlavných cieľov, ktoré sú predmetom podporného systému:

- prehodnotenie výškových obmedzení budov
- úprava štandardov pre vzhľad budov a určených oblastí
- realizácia opatrení pre ochranu výhľadov a *šakkei* (借景)⁶⁰
- zavedenie prísnejších regulácií pre vonkajšiu reklamu
- ochrana a revitalizácia historických budov, vrátane domov *kjómačija*

Ciele novej politiky majú klásť väčší dôraz na špecifickosť jednotlivých lokalít a prispôbiť tomu pravidlá a regulácie pre určité oblasti. Tieto pravidlá sa týkajú napríklad vzhľadu budov a ich okolia, pri ktorých majú byť brané na vedomie miestne variácie. Väčší dôraz má byť kladený na ochranu výhľadov, do ktorých nesmú svojou výškou zasahovať budovy alebo reklamné tabule. Pravidlá pre vonkajšiu reklamu boli upravené tak, aby reklamy nenarúšali celkovú atmosféru a vzhľad mesta.

V momente, keď je dom *mačija* označený ako Budova dôležitá pre panorámu (景觀重要建造物), na základe Zákona o krajine začne majiteľ budovy prijímať podporu od mesta Kjóto. Jedným z nástrojov ochrany tohto typu budov je aj nariadenie, že budova nemôže byť zničená bez povolenia primátora mesta Kjóto. Domy zrenovované s podporou mesta sú často premenené na miestne kultúrne centrá. Ich úlohou je propagovať obnovu podobných budov. Stávajú sa tiež prototypom obnoveného domu *mačija*, ktorý môže byť príkladom a inšpiráciou pre majiteľov domov v okolí, ktorí sa zaujímajú o prestavbu svojho obydlija.

---

⁶⁰ Angl. *Borrowed landscape* – „vypožičaná krajina“, koncept, kedy je výhľad, či krajina nachádzajúca sa v pozadí, súčasťou celkového estetického dojmu. Väčšinou ide o záhrady, lesy alebo hory.

Podobne ako aj v iných mestách, bolo v Kjóte niekoľko stavieb označených za kultúrne dedičstvo. Toto označenie kvalifikovalo budovy či monumenty na prijímanie rozličných dotácií alebo odpustenie istých poplatkov. V Kjóte boli ako kultúrne dedičstvo označované najmä chrámy, svätyne alebo hrad. Rápidny pokles počtu tradičných ľudových domov však podnietil, že niekoľko domov *mačija* bolo vyhlásených za kultúrne dedičstvo mesta Kjóto. V niektorých prípadoch nešlo o celé budovy, ale len ich časti, napríklad *omoteja* či *zašiki*.⁶¹ Tieto budovy či miestnosti museli byť zachované v pôvodnom stave, nemohol byť zmenený ich vzhľad ani materiály, z ktorých boli postavené. Takýto spôsob uchovania budov sa nazýva *tókecu hozon* (凍結保存), čo možno preložiť ako „uchovanie zmrazením“. Takto ochránené domy *mačija* sú najvernejšie historickému originálu, no v dnešnej dobe sú takmer neobývateľné.

Ako už bolo spomenuté vyššie, existujú tiež prípady, kedy objektom ochrany nie je jedna konkrétna budova, ale celá ulica alebo oblasť. V týchto prípadoch sa podmienka zachovania pôvodného vzhľadu vzťahuje len na exteriér budov, niekedy dokonca len na prednú fasádu a použité môžu byť aj nové materiály, ktoré imitujú pôvodné. Toto umožňuje úplnú rekonštrukciu interiéru domu a jeho prispôbenie potrebám moderného človeka. Mohol by sa objaviť názor, že takéto zachovanie tradičnej architektúry je len predstierané, pre mnohých majiteľov ale predstavuje oveľa jednoduchšiu a reálnejšiu cestu k zachovaniu ich drevenej stavby.⁶²

4.3 Centrum pre rozvoj mesta Kjóto

Centrum pre rozvoj mesta Kjóto (京都まちづくりセンター; ďalej len CRMK)⁶³ bolo založené v roku 1997. Jedným z jeho cieľov je „*uchovať a vytvárať oblasti mesta, ktoré sú typické pre Kjóto a vývoj vysokokvalitného obytného prostredia*.“⁶⁴ Táto inštitúcia plní funkciu spájacieho článku medzi miestnymi obyvateľmi, obchodnými podnikmi a mestskými orgánmi. Tieto tri zložky spolu

---

⁶¹ BRUMANN, Christopher. *Tradition, Democracy and the Townscape of Kyoto*. Routledge, 2012. s. 116.

⁶² Tamtiež.

⁶³ Angl. Kyoto Center for Community Collaboration

⁶⁴ *Kyoto Center for Community Collaboration*. [online] Dostupné na: <http://machi.hitomachi-kyoto.jp/doc/KyotoCenterForCommunityCollaboration.pdf> „*Preservation and creation of the landscapes that distinctively characterize Kyoto, as well as development of a high quality residential environment.*“

s dobrovoľníkmi, neziskovými organizáciami a profesionálmi v rôznych oboroch by spoločne za pomoci centra mali pracovať na zvelebení mesta Kjóto.

Na prízemí budovy centra sa nachádza malá knižnica a informačný pult, pri ktorom je možné zakúpiť si okrem iného aj písomné materiály o domoch *mačija*. Sú tu tiež priestory, v ktorých môžu byť organizované rôzne konferencie, workshopy a stretnutia ohľadom projektov, na ktorých sa centrum podieľa. Na prvom poschodí je stála expozícia mesta Kjóto, kde je predstavená história mesta a zobrazené zmeny, ktorými prešlo od jeho založenia až po súčasnosť.

Okrem podpory spolupráce medzi miestnymi komunitami v Kjóte sa CRMK aktívne podieľa na rekonštrukcii a uchovávaní domov *kjómačija*. Centrum organizuje pravidelné sčítania tradičných drevených domov v Kjóte a tiež výskumy týkajúce sa mestského plánovania.

V CRMK bola založená databáza domov *kjómačija*, vďaka ktorej si zachováva prehľad o aktuálnom počte drevených domov. Momentálne sa v databáze nachádza približne 48 000 domov. Jednotlivým budovám je pridelené identifikačné číslo a sú zaradené do elektronickej databázy. Centrum zastrešuje dva spôsoby registrácie domov *mačija* – profily domov *kjómačija* (京町家プロフィール) a záznamy o domoch *kjómačija* (京町家カルテ). O zaradenie do týchto databáz môžu požiadať majitelia domov, ktoré spĺňajú nasledujúce podmienky:

- 1) Budova bola postavená pred rokom 1950
- 2) Na budove neboli vykonané výrazné zmeny
- 3) Na budove sú viditeľné špecifické prvky domov *mačija* (alebo je možné dokázať, že boli v minulosti)
- 4) Budova je, alebo bola, súčasťou radovej zástavby

V profiloch sú zaznamenané základné informácie o architektúre a stave budovy. Súčasťou profilov je tiež fotografia prednej fasády budovy a mapa s vyznačenou pozíciou. Záznamy sú o niečo podrobnejšie. Okrem vonkajšieho vzhľadu sa zaoberajú aj históriou budovy a zmenami vykonanými na exteriéri aj v interiéri. Obsahujú tiež pôdorys budovy a podrobnejšie informácie o architektúre. Tieto informácie by mali slúžiť ako ukážka hodnoty tradičných domov a byť podnetom pre majiteľov k uchovávaniu svojich obydlií.

Centrum ponúka poradenskú službu súvisiacu s týmito domami, a to vo forme osobnej konzultácie, informačných materiálov alebo konferencií. Obsahom konzultácií môže byť finančná stránka renovácie, možnosti pridelenia dotácií na prestavbu a tiež technické otázky ohľadom potrebných prác. Centrum udržiava kontakt s odborníkmi podieľajúcimi sa na renovácii tradičných drevených domov, či už ide o realitných maklérov, architektov alebo remeselníkov. Záujemcom o služby týchto odborníkov poskytnú kontaktné informácie alebo sprostredkujú osobné stretnutie.

Informácie o aktivitách centra sú k dispozícii na internetovej stránke, čiastočne dostupnej aj v anglickom jazyku. Centrum publikuje vlastný časopis *Kjómači kóbó* (京町工房), ktorý vychádza štyrikrát ročne. Objavujú sa v ňom napríklad články o renováciách domov *mačija*, rozhovory s majiteľmi a členmi centra alebo pozvánky na nadchádzajúce podujatia. Ďalšie médium, ktoré centrum využíva pre šírenie informácií o svojich aktivitách, je vlastná rádiová stanica.

V približne rovnakom období, ako vzniklo CRMK, sa začali ľudia, ktorí sa zaujímajú o budúcnosť domov *mačija*, zoskupovať do rôznych organizácií a spolkov. Väčšinou ide o samotných obyvateľov týchto domov. Na začiatku deväťdesiatych rokov, kedy začal stúpať záujem o tradičnú architektúru, vznikol Spolok pre výskum revitalizácie domov *mačija* (京町再生制研究会). V roku 1999 vznikla Skupina pracovníkov na domoch *kjómačija* (京町家作事組), v ktorej boli zoskupení odborníci na opravy tohto typu domov. V rovnakom roku tiež vznikol Spolok priateľov *kjómačija* (京町家友の会), v ktorom sa obyvatelia domov snažia o uchovávanie tradícií a ich odovzdávanie ďalším generáciám. V roku 2002 vzniklo Informačné centrum *kjómačija* (京町家情報センター), ktoré v spolupráci s realitnými agentúrami a majiteľmi domov ponúka informácie pre záujemcov o kúpu alebo prenájom tradičného dreveného domu v Kjóte. Tieto štyri spolky zastrešuje *Kjómačija network* (京町ネットワーク), ktorého ústredie sa nachádza v zrenovovanom dome *mačija*. Toto združenie sa zameriava hlavne na sprostredkovanie informácií pomocou internetu.⁶⁵

---

⁶⁵ *Kjómačija network*. [online] Dostupné na: <http://www.kyomachiya.net>

4.4 Fond pre rozvoj domov *kjómačija*

Fond pre rozvoj domov *kjómačija*⁶⁶ (京町家まちづくりファンド) bol založený v septembri roku 2005.⁶⁷ Na jeho počiatku stál sponzor z Tokia, ktorý v roku 2004 daroval Centru pre rozvoj mesta Kjóto väčší obnos peňazí ako reakciu na stále sa znižujúci počet domov *mačija*. Fond je finančne podporovaný mestom Kjóto, japonskou vládou a darmi od firiem, spoločností, ale aj jednotlivcov, ktorí sa zaujímajú o budúcnosť domov *mačija*. Financie z fondu sú využívané na obnovu a zachovanie tradičných drevených domov v Kjóte. Za prvých päť rokov od založenia fondu bolo s jeho pomocou zrenovovaných 53 drevených domov.⁶⁸ Fond je tiež zodpovedný za organizáciu rôznych podujatí, vďaka ktorým sa môžu ľudia dozvedieť viac o Kjóte, domoch *mačija* a tradičnom štýle života. Všetky jeho aktivity majú podporovať rozvoj miestnej ekonomiky a zvýšiť záujem o revitalizáciu historických častí mesta.

Fond je založený na myšlienke, že renovácia jedného tradičného domu by mohla byť podnetom pre renováciu podobných stavieb v okolí. Fyzická blízkosť stavieb, ktoré často zdieľajú stenu so susednou budovou, tento koncept ešte viac podporuje. Zrenovovaná stavba môže byť inšpiráciou pre majiteľov okolitých budov, ktorí majú záujem o renováciu svojich domov *mačija*. Zapojenie čo najväčšieho počtu obyvateľov do projektu renovácie tradičných drevených domov je dôležité predovšetkým pre zvýšenie lokálneho povedomia. Pri projektoch, ktoré sú realizované s podporou fondu, je okrem rekonštrukcie samotnej stavby dôležité aj opätovné vytvorenie zmyslu pre komunitu, ktorý bol typický pre obyvateľov domov *mačija* v minulosti. Ak by sa obnova a ochrana drevených domov stali projektom, ktorý spája ľudí žijúcich v rovnakej časti mesta, vytvorili by sa silnejšie vzťahy vo vnútri komunity. Týmto by sa mohol do životov obyvateľov Kjóta navrátiť aspoň závan pôvodného spôsobu života v domoch *mačija* a posilnil by sa tiež model vzájomnej pomoci v čase núdze.

Fond začal v roku 2006 podporovať modelové projekty renovácie domov *mačija* a so svojou aktivitou pokračuje dodnes. Príspevok fondu môže byť pridelený majiteľovi pri kompletnej renovácii budovy alebo pri menších prácach, napríklad za účelom

---

⁶⁶ Angl. *Machiya Machizukuri Fund*

⁶⁷ *Machiya Revival in Kyoto*. Kyoto Center for Community Collaboration. Mitsumura Suiko Shoin Publishing, 2009. s. 56.

⁶⁸ *Wataši no Iemonogatari*. Kjóto Mačizukuri center, 2012. s. 147.

zachovania historického vzhľadu. O príspevok môžu žiadať majitelia, ktorých domy prešli menšími zmenami vzhľadu, ale aj tí, ktorých domy boli prestavané úplne. Výnimkou sú budovy, ktoré poberajú finančnú podporu mesta Kjóta, čiže budovy označené za kultúrne dedičstvo, budovy patriace do Chránených oblastí skupiny historických budov alebo označené za Budovy dôležité pre panorámu krajiny. Fond ponúka preplatenie polovice nákladov na renováciu, maximálne ale päť miliónov jenov.⁶⁹ Domy opravené s podporou fondu sú väčšinou aspoň čiastočne využívané pôvodným spôsobom, čiže ako súkromné obydlia. V niektorých prípadoch je jedna časť domu obytná a druhá využitá napríklad ako kaviareň, reštaurácia alebo predajňa. Budova renovovaná s pomocou fondu je počas prác aj po ich ukončení označená zlatou plaketou.

Prvým projektom, ktorý fond finančne podporil, bola renovácia domu rodiny Nakai. Jeho majiteľka sa venuje výživovému poradenstvu. V budove býva a využíva ju ako základňu pre prednášky a workshopy, týkajúce sa jej špecializácie. Zaujímavý je druhý projekt fondu pod názvom „Be-Kyoto“. Tento pomerne veľký dom *mačija* slúži po renovácii ako komunitné centrum, kde sa každoročne koná niekoľko informačných stretnutí o kultúre Kjóta. V budove sú ponúkané výstavné priestory na prenájom, ktoré sú často využívané miestnymi umelcami.

Obrázok 20 Be-Kyoto, interiér, 2. poschodie

---

⁶⁹ *Machiya Revival in Kyoto*. Kyoto Center for Community Collaboration. Mitsumura Suiko Shoin Publishing, 2009. s. 59.

4.5 Zahraničná pomoc

Domy *mačija* svojou jedinečnosťou zaujali aj mimo Japonska. O revitalizáciu tradičných drevených domov sa zaujíma Svetový pamiatkový fond – World Monuments Fund, súkromná nezisková organizácia, ktorá sa zaoberá ochranou historického a kultúrneho dedičstva. V rokoch 2010 a 2012 boli kjótske drevené domy zaradené do Hliadky svetového pamiatkového fondu⁷⁰ – programu sledujúceho kultúrne pamiatky, ktoré sú ohrozované prírodnými živlami alebo dopadom spoločenských, politických a kultúrnych zmien. Zaradenie do tohto programu pomôže objekty zviditeľniť a zvýši záujem o ich ochranu, predovšetkým na miestnej úrovni.

V roku 2010 sa Svetový pamiatkový fond spojil so Spolkom pre výskum domov *mačija* (京町家研究会) a Centrom pre rozvoj mesta Kjóto. Spoločne začali vytvárať modelové riešenia problémov, ktorým musia čeliť majitelia tradičných domov v Kjóte. Ich projekt revitalizácie domov *mačija* – Kyomachiya Revitalization Project má zatiaľ tri fázy.⁷¹

4.5.1 Prvá fáza – Kamanzačó ie (釜座町家)

Cieľom prvej fázy tohto projektu bola obnova domu *mačija* vo štvrti Kamanzačó.⁷² Budova bola postavená pred približne 130 rokmi a pôvodný majiteľ ju daroval mestskej časti Kamanza, podľa čoho si dodnes zachovala názov Kamanzačó ie, čiže „Dom mestskej časti Kamanza.“

Tento projekt mal ukázať súkromným vlastníkom, že aj drasticky upraveným domom môže byť navrátený ich pôvodný tradičný vzhľad.⁷³ Táto budova bola do projektu vybraná vďaka svojej veľkosti a štruktúre, typickej pre domy *mačija* v Kjóte. V jej blízkosti sa nachádzajú aj ďalšie domy *mačija*, ktorých majitelia sa rozhodli sprístupniť svoje obydlia verejnosti.

Samotnej renovácii budovy predchádzalo niekoľko stretnutí, na ktorých boli predložené plány na rekonštrukciu a navrhnuté akcie, ktoré budú stavbu sprevádzať. Počas renovačných prác sa takýchto akcií uskutočnilo niekoľko. Väčšinou išlo

---

⁷⁰ Angl. *World Monuments Fund Watch*

⁷¹ *World Monuments Fund in Japan*. [online] World Monuments Fund. 2013. s. 14.

⁷² *History of Kamanza Cho-ie and its Restoration*. [online] Dostupné na: <http://kyoto-machisen.jp/wmf-machiya-project/library/pdf/history-of-kamanza-cho-ie.pdf>

⁷³ *Kyoto Machiya Revitalization Project*. [online] Dostupné na: <http://kyoto-machisen.jp/wmf-machiya-project>

o informačné stretnutia spojené s workshopmi, kde sa mohli miestni obyvatelia, predovšetkým deti, sami zúčastniť na rekonštrukcii, napríklad pri práci na stenách budovy.

Na renovácii sa podieľalo Miestne spoločenstvo Kamanzačó (釜座町町内会), Spolok pre výskum revitalizácie domov *mačija* a Centrum pre tvorbu mesta Kjóto. Projekt bol finančne podporovaný Svetovým pamiatkovým fondom a Freemanovou nadáciou. V súčasnosti slúži táto zrekonštruovaná budova ako komunitné centrum, v ktorom sa nachádza informačné stredisko pre vlastníkov domov *mačija*.

4.5.2 Druhá fáza – Stará rezidencia Muraniši (旧村西家住宅)

V druhej fáze projektu išlo o rekonštrukciu domu *mačija* postaveného v roku 1932. Oproti prvej fáze išlo o menšiu renováciu, zameranú predovšetkým na interiér a niekoľko úprav strechy a vonkajších stien. Budova bola pôvodne nazývaná Stará rezidencia Muraniši, v projekte Svetového pamiatkového fondu je označovaná ako Furaibó (風雷房).⁷⁴ Po dokončení renovácie bol tento dom *mačija* využívaný ako galéria. Uskutočnilo sa tu niekoľko podujatí, na ktorých boli prezentované skúsenosti s prácou na projekte a informácie pre všetkých, ktorí sa o tento typ budov zaujímajú.

V roku 2013 bola mestom Kjóto určená za Budovu dôležitú pre panorámu (景観重要建造物), Budovu historickej panorámy (歴史的風致形成建造物) a v roku 2014 bola registrovaná ako Hmotné kultúrne dedičstvo (登録有形文化財).

Od januára roku 2015 je táto budova využívaná spoločnosťou Rakutabi, vďaka čomu je známa ako Rakutabi *kjómačija* (らくたび京町家). Spoločnosť Rakutabi si za cieľ určila oboznámiť čo najviac ľudí s tradíciami a kultúrou Kjóta. Medzi jej aktivity patrí napríklad tvorba plánov pre turistické agentúry, návrhy vychádzok po Kjóte a organizovanie rôznych prednášok o meste. Rekonštruovaný dom *kjómačija* využívajú pri mnohých aktivitách, ako sú napríklad čajové stretnutia, sezónne udalosti, výstavy alebo kurzy tradičných japonských umení.⁷⁵

---

⁷⁴ *Kjómačija bidžucukan Furaibó*. [online] Dostupné na: <http://www.kyomachiya.net/saisei/ima/73.html>

⁷⁵ *Rakutabi kjómačija*. [online] Dostupné na: http://www.rakutabi.com/about_rakutabi.html

4.5.3 Tretia fáza – Šidžó Ófune-hoko mačija (四条町大船鉾会所)

Tretia a zatiaľ posledná fáza projektu bola zahájená v auguste roku 2016. Cieľom bola rekonštrukcia dvojposchodovej drevenej budovy, ktorá pochádza z roku 1933. Budova sa nachádza v centrálnej časti Kjóta, v štvrti Šidžó a nazýva sa Ófune-hoko mačija (大船鉾町家). Tento názov je odvodený od jej funkcie ako základne pre alegorický voz Ófune-hoko⁷⁶, ktorý sa v roku 2014 po 150-ročnej prestávke stal znovu súčasťou festivalu *Gion macuri*, jedného z najväčších letných festivalov v Japonsku. Táto pestrofarebná drevená konštrukcia má tvar obrovskej lode a je súčasťou festivalového sprievodu *jamahokodžunkó* (山鉾巡行), konkrétne jeho druhej časti odohrávajúcej sa 24. júla.

Snaha miestnych občanov o revitalizáciu alegorického vozu Ófune-hoko a domu mačija, ktorý sa mal stať jeho sídlom, prilákala pozornosť nielen mesta Kjóta a miestnych organizácií, ale aj Svetového pamiatkového fondu. Rekonštrukcia bola vedená Spoločnosťou pre zachovanie Šidžó Ófune-hoko (公益財団法人四条町大船鉾保存会), Radou pre *kjómačija* a Centrom pre rozvoj mesta Kjóta. Technicky sa rekonštrukciou zaoberala Spoločnosť architektov domov *kjómačija*, (京町家作事組), ktorá zodpovedala za plány, prípravu a vykonanie prác.

Rekonštrukcia bola úspešne dokončená 15. apríla 2017 a zavŕšená slávnostným otvorením a odkrytím plakety na počesť Svetového pamiatkového fondu a Freemanovej Nadácie. Na oslave dokončenia prác sa zúčastnili zástupcovia organizácií, ktoré sa podieľali na rekonštrukcii, primátor mesta Kjóta, prezident asociácie pre *Gion macuri* a viac ako sto miestnych obyvateľov.

Opravený dom mačija je základňou pre konštrukciu alegorického vozu Ófune-hoko, ktorý tu bude uskladnený počas celého roka. Budova by mala tiež byť miestom, kde sa budú konať schôdze ohľadom festivalu a nácviky hudobných predstavení. Mimo obdobia festivalu bude slúžiť ako komunitné centrum, ktoré môžu voľne využívať miestni obyvatelia. Časť budovy by mala byť využitá ako kancelárske priestory pre Kjótsku komoru mládeže. Rovnako ako predchádzajúce dva projekty, aj tento dom mačija sa má stať vzorom pre ďalšie rekonštrukcie tradičných drevených stavieb.

---

⁷⁶ Ófune-hoko. [online] Dostupné na: <http://www.ofunehoko.jp/about/>

5 *Mačija boom*

Koncom deväťdesiatych rokov začali výrazne pribúdať prípady, kedy boli domy *kjómačija* zrekonštruované a využité na komerčné účely. Ich počet stúpol z 50 v roku 1993 na 400 v roku 2001.⁷⁷ Tento fenomén – nazývaný „*mačija boom*“ – je prítomný dodnes. V Kjóte nájdeme veľký počet budov využívaných nielen ako kaviarne, reštaurácie a ubytovacie zariadenia, ale aj napríklad fotografické či tanečné štúdiá.⁷⁸ Domy *mačija* sa čím ďalej, tým častejšie objavujú v masových médiách, televíznych reláciách, internetových článkoch či časopisoch. Dokonca nájdeme vydania časopisov, ktoré sú venované výhradne tomuto typu stavby. Pribúdajú tiež viaceré knižné publikácie a v japonských kníhkupectvách sa môžu objaviť celé sekcie venované tematike tohto typu architektúry.⁷⁹ Rovnako sú populárne aj rozličné výstavy, komentované prehliadky, koncerty tradičnej hudby alebo iné špeciálne aktivity, ktoré sa v týchto domoch konajú.⁸⁰ Dopyt po tradičných drevených domoch stúpa a dni otvorených dverí zakaždým prilákajú veľký počet záujemcov. Vznikajú tiež spoločnosti, ktoré ponúkajú zrekonštruované domy *mačija* na predaj na internete a umožňujú virtuálnu prehliadku ponúkanej budovy.

„*Mačija boom*“ môžeme pozorovať aj mimo samotných drevených budov. Pri prechádzke ulicami Kjóta si môžeme všimnúť moderné budovy, ktoré sa snažia napodobniť prvky tradičnej architektúry. Niekedy ide o *mušikomado* nad vchodom, inokedy o nízke zábrany *inujarai*, lemujúce okraj budovy. Aj keď je dizajn inšpirovaný tradičnými drevenými stavbami, materiály môžu byť odlišné a použitý je aj kov alebo plast. Objavujú sa aj imitácie *kóši*, ktoré budovám dodávajú tradičný vzhľad. Niekedy sa nejedná len o pridané prvky na už existujúcich budovách, ale o inšpiráciu tradičnou architektúrou pri novej stavbe.

Domy *mačija* sa stali inšpiráciou aj pre stavby mimo mesta Kjóta. Dôkazom narastajúcej popularity tohto typu architektúry je napríklad Ulička *kjómačija* (町家小路), ktorá sa nachádza v prvom termináli medzinárodného letiska Kansai v Ósake. V tejto časti letiska možno nájsť reštaurácie a kaviarne, ponúkajúce tradičnú japonskú kuchyňu, ale aj pobočky notoricky známych reťazcov amerického pôvodu ako

---

⁷⁷ BRUMANN, Christopher. *Tradition, Democracy and the Townscape of Kyoto*. Routledge, 2012. s. 113.

⁷⁸ MUNETA, Jošifumi. *Kjómačija saisei no ronri*. Gakugei, 2009. s. 150.

⁷⁹ BRUMANN, Christopher. *Tradition, Democracy and the Townscape of Kyoto*. Routledge, 2012. s. 113.

⁸⁰ Tamtiež. s. 114.

Starbucks či Subway.⁸¹ Vstupy do týchto podnikov pripomínajú tradičnú architektúru domov *mačija*, konkrétne sú využívané drevené mriežky *kóši*.

5.1 Heisei *kjómačija*

Budovy, ktorých vzhľad a architektúra sú silno ovplyvnené tradičnými drevenými domami, sa inak nazývajú aj nové domy *mačija* (新町家), domy *mačija* 21. storočia (二一世紀の町家) alebo stavby v štýle *mačija* (町家型). Pri ich výstavbe sú použité moderné materiály a sú vybavené zariadením ako každé iné obydlie. Názory na tieto nové domy *mačija* sú rôzne, väčšinou ale nie sú veľmi spájané s tradičnou architektúrou, predovšetkým keď ide len o mierne kozmetické úpravy na exteriéri budovy.⁸²

Stúpajúca popularita tradičnej architektúry drevených domov vyvrcholila vznikom nového typu domu – Heisei *kjómačija* (平成京町家). Tento názov by sme mohli preložiť ako domy *kjómačija* obdobia Heisei.⁸³ V tomto type domu sa spájajú prvky tradičnej architektúry s modernými materiálmi a dizajnom. Na stavbu budov je okrem moderných materiálov, ktoré spĺňajú bezpečnostné normy, použité aj kvalitné drevo z prefektúry Kjóto. Na prvý pohľad možno spozorovať, že nejde o tradičné drevené domy *mačija*, do ich vzhľadu sú ale zakomponované prvky ako drevené mriežky *kóši*, vnútorné záhrady, posuvné dvere *šódži* alebo výklenok *tokonoma*.

Pri tomto type domov sú využívané techniky architektúry domov *mačija*, ktoré slúžili na zmiernenie každoročných letných horúčav. Dom je otvorený na obidvoch stranách a nábytok je rozostavený tak, aby mohol celým domom prúdiť vzduch. Zeleň v záhradách poskytuje v lete príjemný chládok, pričom v zime neprekáža prenikaniu slnečných lúčov. Izolácia týchto domov je lepšia ako pri tradičných drevených domoch a v zime je budova viac chránená pred chladom.

Projekt výstavby tohto typu stavieb je od roku 2010 podporovaný aj správnymi orgánmi prefektúry Kjóto, v rámci Programu opatrení proti globálnemu otepľovaniu (京都府地球温暖化対策).⁸⁴ Tieto domy používajú prírodné prvky na zmiernenie vplyvu počasia na vnútorné prostredie, vďaka čomu sa výrazne znižuje potreba používania elektrických zariadení, ako sú klimatizácia alebo ventilátory. Na strechách niektorých

---

⁸¹ Informácie z roku 2017.

⁸² BRUMANN, Christopher. *Tradition, Democracy and the Townscape of Kyoto*. Routledge, 2012. s. 122.

⁸³ Obdobie Heisei označuje dobu vlády súčasného japonského cisára, ktorý nastúpil na trón v roku 1989.

⁸⁴ *Kyoto City Program of Global Warming Countermeasures*. [online] Kyoto City, 2011. s. 9.

domov sú nainštalované solárne panely, ktoré do istej miery zásobujú budovu elektrickou energiou.

Stavby typu Heisei *kyōmachija* predstavujú účelné spojenie modernej a tradičnej architektúry. Výhodou nie je len zníženie nákladov na údržbu, ale aj prostredie s výnimočnou atmosférou, a to vďaka použitým prírodným materiálom a vnútorným záhradám. Tieto domy poskytujú alternatívu k typickým moderným obydliam a môžu byť postavené na voľných miestach v oblastiach, kde sa nachádzajú tradičné drevené domy bez toho, aby silno narúšali estetiku tohto prostredia.⁸⁵

5.2 Potenciál domov *mačija*

Napriek tomu, že počet tradičných drevených domov v Kjóte neustále klesá, vzrastá počet ľudí, ktorí si uvedomujú ich potenciál a možnosti využitia. Fenomén „*mačija boom*“, ktorý bol predstavený v predchádzajúcich kapitolách, môžeme pozorovať aj v dnešnom Kjóte. Najčastejšie nájdeme domy *mačija* využívané ako ubytovacie zariadenia, kaviarne a reštaurácie. V poslednej dobe sa však stále viac tradičné domy využívajú ako fotoateliéry, kancelárie, družiny, svadobné ateliéry, komunitné centrá alebo galérie. V tejto kapitole bude s detailnejším popisom uvedených niekoľko príkladov využitia domov *mačija* v Kjóte. Informácie pochádzajú okrem iných zdrojov tiež z osobnej skúsenosti autorky.

5.2.1 Ubytovacie zariadenie

Myšlienka využiť domy *mačija* ako ubytovacie zariadenie zahŕňa využitie turistického potenciálu Kjóta a jeho pozície ako historického a kultúrneho centra Japonska. S narastajúcim počtom turistov, ktorí toto mesto každý rok navštívia, rastie aj dopyt po ubytovaní. Rovnako stúpa aj záujem o nové typy ubytovacích zariadení a čím ďalej, tým viac návštevníkov Kjóta uprednostňuje ubytovanie mimo luxusných hotelov.

V domoch renovovaných za účelom využitia ako ubytovacieho zariadenia sa spája tradičná architektúra a materiály s modernými technológiami. Možno tu vidieť

---

⁸⁵ MORISHIGE, Sachiko – TAKADA, Mitsuo. *Development of a Housing Complex in Accordance with the Surrounding Historic Urban Area: Heisei-no-kyomachiya Project*. In: *Archi-Cultural Interactions through the Silk Road*, Mukogawa Women's University Press, 2016. s. 60-64.

kombináciu histórie a modernej doby, čo je jeden zo spôsobov, ako zachovať pôvodné budovy, ale zároveň uspokojiť požiadavky moderného pracujúceho človeka, ktorý je zvyknutý na istý stupeň pohodlia. V zrekonštruovaných ubytovacích zariadeniach tak nájdeme klimatizáciu, rôzne druhy elektroniky či pripojenie na internet.

Využiť dom *mačija* ako ubytovacie zariadenie sa rozhodla aj spoločnosť Iori, ktorej zakladateľom je Kadžiura Hideki. V rozhovore pre časopis Japan Quality Review popisuje ťažkosti, ktoré musel prekonať, keď sa v roku 2003 rozhodol založiť túto spoločnosť.

„Nech som sa snažil akokoľvek vysvetliť myšlienku využitia týchto starých mestských domov, realitní makléri so mnou nechceli pracovať. Vraveli: „Žiadny turista nebude chcieť zostať v starom, špinavom dome, aj keď ho upravia.“ Alebo „Domy mačija sú chladné, tmavé a ponuré – niet divu, že miznú.“ A samozrejme, pretože som bol z Tokia, nikto mi neveril.“⁸⁶

Kadžiuovi sa nakoniec podarilo získať prázdnu drevenú budovu *mačija*. S renováciami začal až vtedy, keď mal k dispozícii takéto budovy tri. Náklady na rekonštrukciu a úpravy boli vysoké a prestavby bolo možné dokončiť až s finančnou pomocou mesta.

Po dokončení rekonštrukcií sa príbehu Iori ujali médiá, vďaka ktorým sa viac vlastníkov neobývaných drevených domov v Kjóte priklonilo k myšlienke ich využitia ako ubytovacieho zariadenia. Vlastníci svoje budovy zrekonštruovali a prenajali ich spoločnosti Iori, ktorá sa postarala o ich ďalšie využitie. Kadžiura Hideki v rozhovore tvrdí, že mnoho hostí sa v domoch *mačija* ubytováva opakovane a sú dokonca aj takí, ktorí vyskúšali všetky ich zariadenia.

Heslom spoločnosti je *„living like a local“* – bývať ako domáci. Cieľom je sprostredkovať ubytovanie, v ktorom môžu hostia pocítiť, aké to je bývať v tradičnom japonskom drevenom dome. *„Naším cieľom je zaistiť, že si návštevníci Kjóta svoj výlet užijú a predovšetkým sa zo zahraničia vrátia domov s ešte väčšou náklonnosťou*

---

⁸⁶ *Experiencing Machiya*. [online] In: Japan Quality Review. Vol. 16, 2012. s. 21. *„No matter how I explained the idea of reusing these old traditional townhouses, real estate agents just wouldn't work with me. “No tourist is going to want to stay in a filthy old house, no matter how you fix it up, they'd say, or “Machiya are cold, dark, and cheerless - no wonder they're disappearing!” And of course, seeing as I was from Tokyo, I couldn't get anyone to trust me.”*

k Japonsku. Snažíme sa predložiť nový prístup k cestovaniu, niečo úplne odlišné od starého „zájazdového režimu“ a dúfame, že ľudia ocenia našu snahu.“⁸⁷

Iori momentálne sprostredkúva ubytovanie v trinástich domoch *mačija*, ktoré sú rozdelené do troch kategórií: originál, štandard a prémium. V závislosti od typu budovy je možné ubytovať od dvoch až po desiatich hostí. Na svojich internetových stránkach ponúka Iori dva modelové plány ubytovania – pre rodinu a pre páry. Spoločnosť poskytuje prenájom kimona či *jukaty*, v ktorých sa hostia môžu prejsť po Kjóte. Hostia majú tiež možnosť zúčastniť sa kurzov tradičných japonských umení, ako je napríklad čajový obrad, aranžovanie kvetov *ikebana*, alebo si objednať *očaja asobi* – spoločnosť *geiko* a *maiko*. Ubytovaní hostia tiež môžu využiť možnosť doručenia tradičnej japonskej kuchyne *kaiseki*, pre ešte autentickejší zážitok z pobytu.

Spoločnosť Iori nie je jediná v Kjóte, ktorá sa zaoberá prenájmom zrekonštruovaných domov *mačija*. Potenciál drevených stavieb si všíma čím ďalej, tým viac podnikateľov. Medzi ďalšie spoločnosti s touto špecializáciou patria napríklad Kójuan, Windows to Japan, Aoi Kyoto Stay alebo Old Kyoto. Ceny na osobu za noc začínajú pri 10 000 jenoch a môžu sa vyšplhať až na 30 000 jenov.⁸⁸ Napriek vyššej cene zostáva dopyt po tomto type ubytovania vysoký a pobyt v kjótskom drevenom dome je odporúčaný na mnohých cestovateľských internetových stránkach či v časopisoch.

5.2.2 Kaviarne a reštaurácie

V Kjóte sa nachádza pomerne vysoký počet domov *mačija*, ktoré boli prestavané na kaviarne. Len v knihe „*Kyoto Machiya Restaurant Guide*“ od autorky Judith Clancy, je ich predstavených takmer 30, pričom celkovo je v tejto publikácii predstavených približne 130 podnikov.⁸⁹ Kaviarne v drevených domoch lákajú svojou príjemnou atmosférou a špecifickým vzhľadom. Interiér musel byť väčšinou prispôbený novému využitiu otvorením vnútorného priestoru a vytvorením jednej priestrannej miestnosti. O popularite tohto typu podniku svedčia početné internetové články a stránky časopisov

---

⁸⁷ *Experiencing Machiya*. [online] In: Japan Quality Review. Vol. 16, 2012. s. 23. „Our aim is to ensure that visitors to Kyoto enjoy themselves, and for our visitors from abroad in particular, that they return home with an even greater love for Japan. We work to put forth a new approach to travel, something completely different from the old sightseeing regimen, and we hope people will be happy with our efforts.“

⁸⁸ Informácie z roku 2017.

⁸⁹ Judith Clancy a jej publikácie budú bližšie popísané v kapitole 7.2.

o Kjóte. Kaviarne, rovnako ako aj reštaurácie, sú niekedy prvým kontaktom, ktorý s týmto typom domov ľudia majú. Kaviarne v domoch *mačija* sú veľmi atraktívne pre turistov, pretože predstavujú niečo jedinečné pre Kjóto. Vďaka záujmu návštevníkov zo zahraničia sú jedálne a nápojové lístky často dostupné aj v anglickom jazyku.

Príkladom kaviarne v renovovanom dome *mačija* je Cafe Marble. Budova, v ktorej sa táto kaviareň nachádza, bola postavená pred približne deväťdesiatimi rokmi a pôvodne bola obydľím a dielňou zameranou na prácu s drevom. Na prvom poschodí sa dnes nachádza kaviareň a na druhom malá galéria. Vonkajšia strana je zdobená *kóši*, cez ktoré je možné nahliadnuť do kuchyne kaviarne. Pôvodné miestnosti *zašiki*, *misenoma* a chodba *tórinowa* boli spojené a celý priestor pokrýva drevená podlaha. Spojením miestností vznikol veľký otvorený priestor, dobre osvetlený prirodzeným svetlom zo strešného okna a záhrady, na ktorú je z kaviarne výhľad. V zadnej časti miestnosti sa nachádza *tokonoma* a poličky s knihami. Renovácie vykonané v interiéri pôsobia prirodzene a celý priestor ponúka príjemne útulnú atmosféru.

Rovnako ako v prípade kaviarní, pri využití tradičného domu *mačija* ako reštauračného zariadenia boli často vykonané zmeny interiéru. Výnimkou sú tradičné japonské reštaurácie, ktoré využívajú pôvodný stav domu, predovšetkým miestnosť *zašiki* s rohožami *tatami*, čím ponúkajú autentickejší zážitok z japonskej kuchyne. Medzi reštauráciami v domoch *mačija* nájdeme také, ktoré ponúkajú francúzske, talianske, čínske alebo kórejské jedlá. V prípade nejaponských reštaurácií vytvárajú prvky tradičnej architektúry a zahraničnej kuchyne zaujímavý kontrast. Stúpajúci počet takéhoto typu reštaurácií ale svedčí o všestrannosti domov *mačija* a tiež dokazuje, že ich využitie nie je limitované len na „tradične japonské“ účely.

5.2.3 Predajňa tradičných japonských sladkostí

Drevené domy *kjómačija* sú ideálnym priestorom pre praktikovanie a výuku tradičných japonských umení a predaj tradičných produktov. V takomto prípade sú síce využívané na komerčné účely, majú ale veľmi blízko k svojej pôvodnej funkcii. Podniky, ktoré ponúkajú výuku tradičných umení v domoch *mačija*, majú výhodu jedinečného prostredia, čím sa dokážu odlišiť od konkurencie. Príkladom tohto využitia

drevených domov je podnik Kanšundó, ktorý sa špecializuje na tradičné japonské sladkosti *wagaši*, konkrétne ich kjótsku verziu *kjógaši*.

Kanšundó je pomerne veľká drevená budova v oblasti Higašijama.⁹⁰ V tomto dome *mačija* sa na prvom poschodí nachádza predajňa *wagaši* a tiež recepcia pre záujemcov o kurz ich výroby. Cez otvorený priestor vo vnútri predajne môžu zákazníci sledovať prácu šikovných majstrov. Druhé poschodie je zariadené tak, aby sa tu mohli konať kurzy výroby *kjógaši*. Nachádza sa tu niekoľko stolov, lavíc a úložný priestor na nástroje a suroviny potrebné k výuke. Odhalené drevené trámy a vystavené nástroje pomáhajú dotvárať špecifickú atmosféru.

V priebehu kurzu si účastníci vyskúšajú výrobu niekoľkých druhov *kjógaši*, ktoré si môžu odnieť domov, alebo vychutnať na mieste. Inštrukcie a zoznam surovín sú dostupné aj v anglickom jazyku. Za zážitkom sem prichádzajú nielen zahraniční turisti, ale aj miestni obyvatelia a študenti. Kanšundó využíva prostredie tradičného domu *mačija* a obohacuje ho o kvalitné produkty a služby.

Obrázok 21 Kanšundó, 2.poschodie

⁹⁰ Kanšundó. [online] Dostupné na: <http://www.kanshundo.co.jp/museum/make/annai.htm>

6 Význam domov *mačija*

V predchádzajúcich kapitolách bolo uvedené, že počet budov *mačija* neustále klesá a boli tiež predstavené dôvody, kvôli ktorým k tomu dochádza. Okrem vysokého veku budov a nákladov na ich opravy sa ako problém ukázala aj daň z dedičstva, ktorá sa často stáva prekážkou pri odovzdaní domu ďalším generáciám. Domy *mačija* vznikli a získali svoj tvar vďaka spôsobu života, ktorému boli prispôbené. Boli prejavom toho, ako ľudia v období, kedy vznikli, spájali svoju prácu s každodenným životom pod jednou strechou. Dnes, keď tento spôsob života takmer vymizol, mnoho ľudí necíti potrebu uchovávať tradičné domy *mačija*, keďže už nevyhovujú ich potrebám. Stúpajúci počet ľudí, ktorí sa o túto problematiku zaujímajú a snažia sa zastaviť miznutie domov *mačija* ale dokazuje, že tieto stavby majú isté kvality, ktoré by nemali byť stratené.

6.1 Jedinečná architektúra

Domy *mačija* sú známe výnimočným štýlom architektúry, takmer neprítomnom v moderných obydlíach. Život v rušnom meste väčšinou znamená vzdialenie sa od prírody. Domy *kjómačija* sú ale stavené tak, aby vytvárali prírodné prostredie vo svojom vnútri. Tradičné domy sú pôvodne postavené výhradne z prírodných materiálov, takže aj keď sa nachádzajú v strede rušného mesta, predstavujú útočisko pred uponáhľaným vonkajším svetom.⁹¹ Priestor vo vnútri budovy, kde je príroda vždy na dohľad, poskytuje možnosť ukludnenia a uvoľnenia. Tradičné drevené domy sú tiež kontrastom k modernej architektúre, ktorá môže niekedy pôsobiť extravagantne a rušivo. „Domy *kjómačija* sa vyhýbajú extrémom a udržiavajú si umiernenosť prostredníctvom farieb, foriem, osvetlenia a priestoru, ktoré sa javia ako vhodnejšie pre vytváranie duševnej rovnováhy a harmónie.“⁹²

Prírodné materiály, hry svetla a tieňov, neutrálne farby a vône dodávajú domom *mačija* výnimočnú atmosféru, kde „...je cítiť zmysel prírody na hlbšej úrovni, ktorá je

---

⁹¹ JÜRGENHAKE, Birgit. *The qualities of the Machiya: An architectural research of a traditional house in Japan*. 2011. s. 13.

⁹² BRUMANN, Christopher. *Tradition, Democracy and the Townscape of Kyoto*. Routledge, 2012. s. 125. „*Kyô-machiya* eschew extremes and cultivate the subdued in terms of colours, forms, lighting and space, and this appears to be more suited to producing spiritual balance and harmony.“

viac ako vizuálny kontakt s prírodou.“⁹³ Táto atmosféra a jednota štýlu vytvárajú prostredie vhodné pre upokojenie mysle a niektorí tvrdia, že práve preto sú vhodné na využitie ako učebne, či už tradičných umení alebo na doučovanie školákov.⁹⁴ Pán Ono Hirohisa, majiteľ renovovaného domu *mačija*, povedal v rozhovore pre Japan Quality review: „Cítim sa tu úplne uvoľnený. Keď si sadnete na tatami, priestor medzi hlavou a stropom má správnu veľkosť – je to veľmi pohodlné.“⁹⁵ V rovnakom rozhovore hovorí aj o tom, ako dom *mačija* sprostredkúva spojenie s prírodou: „Vďaka môjmu domu *mačija* sú moja myseľ a duša úplne zladené so štyrmi jedinečnými ročnými obdobiami a ich plynutím“.⁹⁶

Prírodné materiály nie sú jediným, čo spája tradičné domy s prírodou. Tieto domy sa menia spolu s ročnými obdobiami a prispôsobujú sa momentálnym podmienkam. V lete sú vnútorné posuvné dvere nahradené tenšími, až sieťovitými predelmi miestností. V zime sú zase dvere hrubšie, aby zvnútra neunikalo veľa tepla. Ľudia v priebehu dejín vyvinuli technológie ako bojovať s počasím a uchrániť sa od tepla alebo chladu pomocou klimatizácie či kúrenia. V domoch *mačija* sa proti prírode nebojuje, ale žije sa tu s ňou v harmónii.⁹⁷ Dôkazom toho sú aj vnútorné záhrady, ktoré sú jedným z charakteristických rysov tradičných drevených domov. Tieto záhrady neslúžili len na okrasný účel, mali aj niekoľko iných úloh. V lete napríklad slúžili na ochladenie vzduchu, keď ich obyvatelia pokropili vodou. Vysoký strop *hibukuro* nad kuchyňou pomáhal v lete odvádzať z domu teplo a znížiť vlhkosť.⁹⁸ Aj keď sú zimy v Kjóte pomerne chladné, väčšina úprav tradičných domov je navrhnutá na zmiernenie horúčavy počas leta. V zime je možné sa pred chladom brániť viacerými vrstvami odevu alebo prikrývkami. Horúčavám, ktoré dosahujú vysoké hodnoty aj v tieni, je ale ťažké uniknúť. Na to, že pri obydliach je dôležité, aby sa v nich dali prekonať horúčavy, upozorňuje aj známy japonský buddhistický mních a autor Jošida Kenkó vo svojom diele „Zápisky z voľných chvíľ“.⁹⁹ „Dům má být postaven tak, aby byl

---

⁹³ JÜRGENHAKE, Birgit. *The qualities of the Machiya: An architectural research of a traditional house in Japan*. 2011. s. 13. „...feel a sense of nature which is on a deeper level, more than visually contact with nature.“

⁹⁴ BRUMANN, Christopher. *Tradition, Democracy and the Townscape of Kyoto*. Routledge, 2012. s. 125.

⁹⁵ *Experiencing Machiya*. In: Japan Quality Review. Vol. 16, 2012. s. 16. „I feel totally relaxed in here. When you sit down on the tatami mat, the space between your head and the ceiling is just the right distance – very comfortable.“

⁹⁶ Tamtiež. s. 16. „Thanks to my machiya, my body and soul are completely attuned to the four distinctive seasons and their passage.“

⁹⁷ *Wataši no Iemonogatari*. Kjóto Mačizukuri center, 2012. s. 141.

⁹⁸ *Machiya Revival in Kyoto*. Kyoto Center for Community Collaboration, 2009. s. 13.

⁹⁹ Tamtiež.

*příjemný v létě, nikoli v zimě. Zimu lze přežít v čemkoli. Ale jakmile uhodí letní vedra, je ve špatně postaveném domě k nevydržení.*¹⁰⁰ V domoch *mačija* sa ukrýva múdrosť a vynaliezavosť architektov, ktorí stáli za ich stavbou. Domy sa prispôbovali vonkajším podmienkam bez použitia elektrickej energie. Prírodné materiály, z ktorých sú domy postavené, je možné opakovane využiť a recyklovať, takže domy sú prirodzene šetrné k životnému prostrediu.

6.2 Živý dom

Christopher Brumann, autor diela „*Tradition, Democracy and the Townscape of Kyoto*“ z roku 2012, udáva ako jeden z dôvodov pre zachovanie tradičných drevených domov jeho označenie obyvateľmi za „živý dom“. Vo svojom výskume zisťoval, prečo sa ľudia rozhodli ochraňovať a obývať domy *mačija*. Narazil na myšlienku, že tieto domy pôsobia na ich obyvateľov ako živé bytosti. Cirkulácia vzduchu v dome vytvára pocit, akoby budova „dýchala“, a prírodné materiály, ktoré reagujú na vonkajšie podmienky, tiež dodávajú domu „život“. Niekoľko respondentov jeho prieskumu uviedlo, že dom „vychováva“ a „tvoruje“ jeho obyvateľov. Obyvatelia domov netvrdia, že ich obydlia skutočne žijú, ale keď vezmeme do úvahy materiály a konštrukciu domu, nie je prekvapujúce, že sa tak o nich majitelia metaforicky vyjadrujú.¹⁰¹

6.3 Uchovanie tradície

Pri záchrane domov *mačija* sa nejedná len o uchovanie samotnej fyzickej stavby, ale aj spôsobu života jeho obyvateľov. Tradičné drevené domy v sebe uchovávajú dejiny spoločenského života a tradícií, čím pomáhajú dotvárať historickú panorámu mesta. Nie je síce možné, aby moderný človek viedol rovnaký životný štýl, ako pôvodní obyvatelia tradičných domov, ale môže sa ním inšpirovať. Architektúra a vzhľad týchto domov vypovedajú o tom, ako žili ich predchádzajúci obyvatelia. Vo štvrtiach, kde sa tieto domy nachádzali, vládol veľmi silný zmysel pre komunitu. Obyvatelia si navzájom pomáhali a často väčší podnik v dome *mačija* podporoval okolité menšie alebo

---

¹⁰⁰ JOŠIDA, Kenkó. *Psáno z dlouhé chvíle*. In: *Zápisky z volných chvíl*. Praha, Odeon, 1984. s. 240.

¹⁰¹ BRUMANN, Christopher. *Tradition, Democracy and the Townscape of Kyoto*. Routledge, 2012. s. 152-153.

ich priamo zamestnával. Príkladom takejto spolupráce je oblasť Nišidžin, ktorej obyvatelia sa zaoberali tkaním textílií a vďaka vzájomnej spolupráci produkovali výrobky vysokej kvality.¹⁰²

K blízkosti medzi obyvateľmi domov prispievala aj fyzická blízkosť samotných stavieb a zdieľané steny. Cez tieto steny veľmi ľahko prenikal hluk zo susedných domov a preto museli byť ľudia navzájom ohľaduplní. Pre jednoduchšie spolunažívanie si obyvatelia vytvorili isté pravidlá, ktoré mali dodržiavať všetci členovia spoločnosti.¹⁰³ Môže sa zdať, že obyvatelia domov *mačija* sa musia vzdať časti svojej slobody a súkromia. Získajú ale pocit bezpečia a istoty, že im ostatní členovia komunity pomôžu v čase núdze. Úzke uličky medzi domami poskytovali bezpečný priestor pre hry detí, na výchove ktorých sa nepodieľala len rodina, ale aj obyvatelia okolitých domov.¹⁰⁴

Tento silný zmysel pre komunitu existuje v oblastiach, kde stoja domy *mačija* dodnes. Susedia sa väčšinou poznajú a spolupracujú pri riešení problémov, ktorým musia čeliť pri starostlivosti o drevené domy. Susedské vzťahy v komunite sú posilňované aj snahou o revitalizáciu domov *mačija*. Ľudia z rovnakých štvrtí sa stretávajú a diskutujú o rôznych možnostiach zachovania a vylepšenia oblastí, v ktorých žijú. Takto tradičné domy posilňujú vzťahy ich obyvateľov aj dnes, aj keď o niečo iným spôsobom, ako tomu bolo v minulosti.

---

¹⁰² *Machiya Revival in Kyoto*. Kyoto Center for Community Collaboration, 2009. s. 24.

¹⁰³ JÜRGENHAKE, Birgit. *The qualities of the Machiya: An architectural research of a traditional house in Japan*. 2011. s. 13.

¹⁰⁴ *Wataši no Iemonogatari*. Kjóto Mačizukuri center, 2012. s. 139.

7 Prístupy k ochrane

Zachovanie budovy v podobe čo najvernejšej originálu je v japončine označované ako *hozon* (保存). V textoch o ochrane domov *mačija* dnes ale oveľa častejšie narazíme na výraz *saisei* (再生).¹⁰⁵ Tento výraz môžeme preložiť ako „oživenie“ alebo „revitalizácia“. To znamená, že pôvodná stavba je upravená podľa toho, akým spôsobom je budova momentálne využívaná. Zmenené môžu byť použité materiály, vonkajší vzhľad, prvky interiéru aj rozloženie miestností. Tradičné prvky, ako napríklad *kóši* alebo *fusuma*, môžu byť z praktických dôvodov odstránené, alebo nahradené novými. Domy majú zavedené nové inžinierske siete a pridané sú moderné spotrebiče a zariadenia. Pre spríjemnenie pobytu v dome počas zimy je často nainštalované podlahové kúrenie. Naopak, na prekonanie horúčav v lete, sú domy opatrené klimatizáciou. Klimatizácie môžu byť šikovne skryté za drevenú konštrukciu a tak nenarúšajú celkovú estetiku miestnosti. Rovnako môžu byť ukryté vonkajšie časti klimatizácie, ktoré sú často maskované štruktúrou *kóši*, vyrobenou pre jednotlivé prípady na mieru. Takto zamaskované časti klimatizácie sa môžu nachádzať na prvom alebo druhom poschodí a sú kompromisom medzi tradíciou a modernou dobou.

Obrázok 22 a 23 Klimatizácia zamaskovaná mriežkou *kóši*

Pri renovácii domov *mačija* je takmer vždy potrebné zrekonštruovať kúpeľne a toalety. Pre obyvateľov je tiež vo väčšine prípadov dôležitá inštalácia modernej kuchyne. Niekedy sa stane, že po renovácii dreveného domu zostanú z pôvodnej stavby len steny, drevený rám a strecha.

¹⁰⁵ BRUMANN, Christopher. *Tradition, Democracy and the Townscape of Kyoto*. Routledge, 2012. s. 116.

Zmeny vzhľadu tiež závisia od plánovaného využitia jednotlivých budov. Pokiaľ má byť stavba premenená na reštauráciu alebo kaviareň, musia byť menšie miestnosti spojené do jednej väčšej, do ktorej majú zákazníci prístup vo vonkajšej obuvi. V takom prípade sú zvýšené podlahy často zarovnané s vonkajšou cestou a odstránené sú aj rohože *tatami*. Samozrejme, existujú výnimky, kedy sa majitelia snažia uchovať čo možno najdôvernejšie pôvodný vzhľad. V týchto prípadoch ide často o tradičné japonské reštaurácie, pre ktoré je pôvodný vzhľad vhodnejší. Problém nastáva, keď sú vykonané väčšie zmeny na vonkajšej fasáde a exteriér už nepripomína tradičný dom *mačija*. Niektorí kritici tvrdia, že v takomto prípade si tieto domy už označenie „*mačija*“ prisudzovať nemôžu.¹⁰⁶

Keď hovoríme o uchovávaní tradície, mali by sme mať na mysli, že tento výraz môže byť chápaný dvomi rôznymi spôsobmi. V prvom prípade ide o zachovanie tradície tak, ako existovala pôvodne, čiže v určitom bode v čase. Pri domoch *mačija* by sa teda jednalo o budovy v takom stave, v akom boli keď ich postavili. Ak by sme ďalej hľadali pôvodnú tradíciu domov, museli by sme sa vrátiť v čase ešte do doby pred modernizáciou a ovplyvnením Západom. V budovách rekonštruovaných s úmyslom priblížiť sa čo najviac pôvodnej architektúre a vzhľadu sú chátrajúce či poškodené komponenty nahradené novými, ktoré sú vyrobené z rovnakých materiálov a v rámci možností aj rovnakým spôsobom ako pôvodné. Predpokladá sa, že zrekonštruované budovy budú využívané rovnakým spôsobom ako v minulosti. Pri domoch *mačija* by to znamenalo, že budú slúžiť nielen ako obytný, ale aj ako obchodný priestor. Existujú budovy, ktoré majú dodnes formu ako pôvodne, v prednej časti sa nachádza predajňa či obchod a zadná časť je vyhradená ako súkromný priestor obyvateľov. Takýchto budov nájdeme dnes ale len veľmi málo. Budovy zrekonštruované podľa pôvodnej predlohy sú väčšinou uchovávané pre ich historickú a estetickú hodnotu. Môžu byť obývané, ale dá sa predpokladať, že v takom prípade prejde interiér a zariadenie istými zmenami, ktoré sú takmer nevyhnuté, aby uspokojili potreby moderného človeka.

Na druhú stranu môže byť uchovávanie tradície chápané ako proces odovzdávania informácií a zvykov z generácie na generáciu. Tento proces je dynamický, osobný a väčšinou neformálny. Tradícia má v tomto prípade istý začiatkový bod, ktorý leží ďaleko v minulosti, pokračuje v súčasnosti a môžeme predpokladať, že bude existovať aj naďalej. Nezostáva ale rovnaká a s postupom času a počtom generácií

---

¹⁰⁶ COX, Rupert (ed.). *The Culture of Copying in Japan: Critical and Historical Perspectives*. Routledge, 2007. s. 219.

sa mení a prispôsobuje okolitým podmienkam.¹⁰⁷ Do tejto kategórie uchovávaní tradície môžeme zaradiť domy *mačija*, ktoré si síce ponechávajú tradičné prvky architektúry a vzhľadu, ale spolu s tokom času sa menia a prispôsobujú dobe. Tieto zmeny sú prirodzené a väčšinou sú aplikované postupne, v rámci vývoja nových technológií a ich dostupnosti. Nemalo by ale dôjsť k úplnej zmene a tradičné prvky by naďalej mali prevažovať nad novými.

V prípade domov *kjómačija* sú prítomné oba tieto spôsoby uchovávaní. Niektoré domy sú zrekonštruované tak, aby sa čo najviac podobali pôvodným budovám. Často sú využívané ako ukážky historickej architektúry a dizajnu. Organizujú sa v nich rôzne stretnutia a výstavy, väčšinou ale neslúžia ako súkromné obydlia. Budovy, ktoré slúžia na pôvodný účel, čiže zastrešujú obytnú časť aj predajňu či dielňu, alebo slúžia len ako súkromné obydlia, často zapadajú do druhej skupiny, kedy sú zachované tradičné prvky, ale niektoré prvky boli zmenené alebo pridané. Tieto prvky uľahčujú obývanie domu a spríjemňujú život jeho obyvateľov. Existujú ale aj prípady, kedy sú budovy vo vysokej miere zmenené a sú využívané na odlišný účel ako pôvodne. Naďalej sa ale snažia zachovať si prvky pôvodného vzhľadu, ktoré budovám pridávajú historickú hodnotu. V tomto prípade ide napríklad o domy *mačija* prestavané na reštaurácie, kaviarne a iné účely.

Aj keď môžeme vymedziť niekoľko prístupov k uchovávaniu tradície, je náročné ich presne aplikovať na tému domov *kjómačija*. Prípady každej budovy je individuálny a existujú budovy s rôznym stupňom zachovania pôvodného stavu a úprav, ktoré boli uskutočnené. Rovnako sa líšia aj spôsoby využitia a na vzhľad majú vplyv majiteľia a architekti, ktorí na projekte pracovali. Domy využívané ako súkromné rezidencie môžu byť ponechané v stave, ktorý čo najviac zodpovedá pôvodnému, ale takisto môžu byť v rozsiahlej miere upravené a zmodernizované.

7.1 Forma a obsah

V predchádzajúcej kapitole bol načrtnutý problém spôsobu využitia domu *mačija* po renovácii, teda to, či bude využívaný na rovnaký účel, na aký slúžil v minulosti. Tu sa približujeme k problému „forma verzus obsah“ alebo ako je

---

¹⁰⁷ BRUMANN, Christopher. *Tradition, Democracy and the Townscape of Kyoto*. Routledge, 2012. s. 115.

nazývaný v niektorých zdrojoch zaoberajúcich sa touto tematikou „hardvér verzus softvér“.¹⁰⁸

Hardvér tu predstavuje samotnú budovu, konštrukciu, architektúru a vzhľad. Keďže ide o viditeľné a hmatateľné prvky, je možné ich reprodukovat' podľa vzoru a overiť, či zostali uchované. Softvér zahŕňa miestne tradície, často špecifické pre Kjóto. Môže ísť o gestá slušnosti a pohostinnosti, ako je napríklad ranné pokropenie priestoru pred vstupom do domu či podniku vodou. Túto prax môžeme dnes pozorovať len veľmi zriedka. Patria sem tiež rôzne sviatky a festivaly v priebehu roka, sezónne oblečenie, jedlá, rituály a výzdoba. V dnešnej modernej dobe sa tento „softvér“ z každodenného života obyvateľov Kjóta vytráca. Jednou z príčin sú práve nové možnosti bývania a klesajúci počet tradičných domov. Tradície sú v moderných apartmánach udržiavané porovnateľne menej. Dôvodom môžu byť priestorové možnosti nových obydlií, ale aj menej času, ktorý je na úkor tradícií venovaný zamestnaniu alebo iným voľnočasovým aktivitám. V domoch *mačija* sú tieto tradície dodržiavané o niečo viac, predovšetkým v tých, ktoré si ponechali pôvodnú funkciu. Za súčasť „softvéru“ by sme mohli považovať aj to, že sú tradičné domy obydliami obyčajných ľudí, takže v prípade, že je budova využitá inak, napríklad ako reštauračné zariadenie, sa tento dôležitý aspekt stráca.

Príkladom niektorých tradícií, ktoré sú v drevených domoch dodnes udržiavané, sú napríklad výzdoba na Nový rok alebo výstavy japonských bábik na deň dievčat – *Hina macuri* (雛祭). Počas týchto výnimočných udalostí mnohí majitelia sprístupnia svoje obydlia verejnosti a poskytnú záujemcom možnosť nahliadnuť nielen na vystavené objekty, ale aj na interiér tradičných drevených domov.

Obrázok 24 Ukážka tradičných japonských bábik v dome mačija

¹⁰⁸ BRUMANN, Christopher. *Tradition, Democracy and the Townscape of Kyoto*. Routledge, 2012. s. 123-127.

Domy *mačija* hrajú dôležitú úlohu pri menších aj väčších festivaloch. Úzke spojenie s týmto typom domov má festival *Džizó-bon* (地藏盆), ktorý sa odohráva v auguste. Džizó je bódhisattva detí a tento festival sa koná na jeho počesť. Po tom, ako sa za deti pomodlí buddhistický mních, sú organizované rôzne hry a zábava. Pôvodne boli v tento deň v tradičných domoch odobrané drevené mriežky *kóši*, čím sa vytvoril priestor pre hry detí, ktoré sa tu mohli voľne pohybovať. Festival *Džizó-bon* sa dodnes uskutočňuje v niektorých štvrtiach, *kóši* ale z praktických dôvodov už väčšinou nie sú odobierané. Domy *mačija* hrajú tiež úlohu na najväčšom festivale v Kjóte – *Gion macuri*. Počas tohto festivalu slúžia niektoré domy ako záchytné body, v ktorých sa pripravujú účastníci, iné zase vystavujú rodinné klenoty, napríklad umelecké diela. Tieto udalosti a aktivity v tradičných domoch sú dokumentované miestnymi a niekedy aj národnými médiami.

Ak by sme konštrukciu domu považovali za telo, potom by tradície, ktoré boli s týmto typom stavieb spájané, predstavovali jeho dušu. Niektorí kritici tvrdia, že v prípade, keď bude zachovaná tradičná architektúra využívaná úplne iným spôsobom, ako v čase svojho vzniku, z tradičných domov *mačija* „zostane iba prázdna škrupina“.¹⁰⁹

7.2 Typy uchovania

Dnes v Kjóte stojí viac ako 40 000 domov *mačija* rôzneho veku, v rôznom stave a s rôznym využitím. Väčšina budov dlhšiu dobu chátrala a bola rekonštruovaná až po zmene majiteľa. Pretože boli tieto stavby dlho zanedbávané, ich oprava je náročná z technického aj finančného hľadiska. Nájdeme aj také domy, ktorých rekonštrukcia už nie je možná. Vďaka snahe mesta Kjóto, ale aj súkromných osôb, ktorých domy *mačija* očarili, či už svojou estetickou a historickou hodnotou alebo ekonomickým potenciálom, počet prázdnych chátrajúcich drevených domov výrazne klesá.

Z predchádzajúcich kapitol by sme mohli vyvodit' niekoľko spôsobov rekonštrukcií domov *mačija*, aj keď, ako už je naznačené vyššie, každá stavba je individuálna a môže byť náročné zaradiť ju do konkrétnej skupiny.

---

¹⁰⁹ BRUMANN, Christopher. *Tradition, Democracy and the Townscape of Kyoto*. Routledge, 2012. s. 124.

Ak by sme si ako podmienku zobrali spôsob využitia domu po jeho rekonštrukcii, môžeme rozdeliť drevené domy v Kjóte do troch skupín.

- Domy *mačija* zrekonštruované tak, aby boli vernou kópiou originálu, bez pridaných moderných prvkov
- Domy *mačija* zrekonštruované s pridanými modernými prvkami, využívané pôvodným spôsobom ako súkromné obydlie alebo súkromné obydlie s obchodom v prednej časti
- Domy *mačija* zrekonštruované a využité na komerčné účely

V prvom prípade ide o domy, ktorých rekonštrukcia bola realizovaná za pomoci mestských, národných alebo medzinárodných organizácií. Tieto budovy sú zrekonštruované do pôvodného stavu a väčšinou sú využívané ako múzeá, výstavné miestnosti, galérie alebo učebne pre tradičné japonské umenia. Neslúžia ale pôvodnému účelu a nie sú celoročne obývané.

V druhom prípade ide väčšinou o domy, o ktoré sa majitelia pravidelne starali a udržiavali ich. Takýto prípad je z hľadiska formy i obsahu najbližší pôvodným tradičným domom. Ich využitie je rovnaké ako v minulosti a v rodinách, ktoré ich obývajú, sú často dodržiavané aj zvyky a tradície. Keďže boli priebežne opravované vtedy, keď to bolo nutné, nebola potrebná rozsiahla rekonštrukcia. Rodiny, ktoré tieto domy obývajú, si ich s postupom času pomaly prispôbovali a niekedy zaviedli aj nové prvky, ako podlahové kúrenie či klimatizáciu. Aj keď by niektorí kritici mohli namietat', že zavedením moderných prvkov strácajú domy svoje čaro, práve vďaka prispôbovaniu potrebám majiteľov domov je dodržané pôvodné využitie. Drevené domy boli pôvodne presne tým, čím sú v takýchto prípadoch – obydliami obyčajných ľudí.

Ako obydlia môžu byť využívané aj domy, ktoré boli dlhodobo zanedbávané, ale po zmene majiteľa prešli rozsiahlou rekonštrukciou. Skutočnosť, že existujú aj takéto prípady naznačuje, že aj v dnešnej dobe majú ľudia záujem o bývanie v tradičných drevených domoch. Pre niektorých môže ísť o alternatívu k modernému bývaniu vo veľkých betónových stavbách. Príkladom je dom *mačija*, ktorý kúpila a zrekonštruovala americká spisovateľka Judith Clancy, narodená v New Jersey. Judith Clancy je autorkou niekoľkých publikácií o Kjóte, napríklad „*Kyoto the City of Zen*“ alebo „*Exploring Kyoto: On foot in the Ancient Capital*.“ V roku 2012 bolo

publikované prvé vydanie jej knižky „*Kyoto Machiya Restaurant Guide: Affordable Dining in Traditional Townhouse Spaces*“, kde ponúka krátky úvod do tematiky domov *mačija* a predstavuje približne 130 reštaurácií a kaviarní, ktoré sa nachádzajú v zrekonštruovaných drevených domoch v Kjóte. Momentálne pracuje na druhom vydaní a spolu so skupinou priateľov objavuje nové miesta, vhodné pre zaradenie do knižky. Predtým, než sa v roku 1970 presťahovala do Japonska, strávila niekoľko rokov v Kórei. Pred niekoľkými rokmi kúpila takmer 120 ročnú drevenú budovu, ktorá pôvodne slúžila ako tkáčska dielňa. Budovu na vlastné náklady zrekonštruovala a žije v nej dodnes.

Obrázok 25 Interiér domu *mačija* Judith Clancy

V poslednom prípade – domy *mačija* zrekonštruované a využité na komerčné účely, ide o budovy, ktoré si z pôvodnej stavby často ponechali len základnú konštrukciu a prvky exteriéru. Interiér bol väčšinou prispôbovaný novému využitiu. Pokiaľ sú využívané napríklad ako fotografické štúdio alebo reštaurácie, ktoré podávajú tradičné japonské jedlá, zmeny v interiéri zostávajú minimálne. Na tieto účely sú domy *mačija* vyberané účelne, pretože práve ich kvality a „japonskosť“ sú dôvodom, prečo sa majitelia rozhodli do nich investovať. Pri takto upravených domoch *mačija* je aj pri novom využití možné rozoznať, že sa jedná o tradičný mestský dom.

Niektoré podniky si zvolili dom *mačija* pre jeho vzhľad, aj keď to ich zameranie vyslovene nevyžaduje. Medzi drevenými domami nájdeme napríklad kadernícke salóny, obchody s hudobnými nástrojmi alebo kníhkupectvá. Domy, ktoré boli obnovené a sú využívané na komerčné účely, sú súčasťou fenoménu „*mačija boom*“, predstaveného v predchádzajúcich kapitolách tejto práce.

Aj keď sa do zachovávanía a revitalizácie domov *mačija* zatiaľ nezapája veľké množstvo ľudí, len ťažko by sme hľadali niekoho, kto s ním vyložene nesúhlasí. Existuje niekoľko typov rekonštrukcií a niektorí kritici môžu mať námietky proti väčším úpravám tradičných domov. V jednom sa ale všetci, ktorí sa zaujímajú o ochranu týchto stavieb zhodnú: akákoľvek rekonštrukcia je lepšia ako úplná demolácia.¹¹⁰

---

¹¹⁰ BRUMANN, Christopher. *Tradition, Democracy and the Townscape of Kyoto*. Routledge, 2012. s. 129.

Záver

Cieľom tejto práce bolo predstaviť čitateľovi tematiku tradičných drevených domov v Kjóte. Na začiatok bol definovaný pojem *kjómačija* a vymedzené prvky, ktoré sú pre tento typ architektúry charakteristické. Ďalej bol predstavený historický vývoj tohto typu domov. Spoznaním histórie domov *kjómačija* dokážeme pochopiť, akým spôsobom domy vznikli, vyvíjali sa a aký veľký historický význam majú. Špecifická architektúra týchto domov vznikla ako odpoveď na potreby obchodníkov a remeselníkov, ktorí sa postupne usídľovali v Kjóte. V rámci historického vývoja a povolání obyvateľov týchto domov, vyžadujúcich spoluprácu, vznikali pevné miestne komunity. Silný zmysel pre komunitu sa začal vytrácať spolu s klesajúcim počtom domov *kjómačija*.

Hlavným problémom, predstaveným v práci, bol klesajúci počet drevených domov v Kjóte. V priebehu histórie padli tieto domy za obeť mnohým prírodným katastrofám a požiarom. Vždy ale bolo možné mesto znova vybudovať a postaviť nové drevené domy, poslednýkrát na prelome obdobia Edo a Meidži. Kjóto bolo ušetrené od bombardovania počas druhej svetovej vojny, ale po jej skončení a počas obdobia prudkého rastu ekonomiky začal počet domov *kjómačija* klesať. Dôvodom bola predovšetkým vysoká hodnota pozemkov v centre mesta a modernizácia, ktorá so sebou priniesla stavbu vysokých budov z pevných materiálov. Menil sa tiež spôsob života obyvateľov Kjóta a moderne vybavené novo-postavené byty pôsobili predovšetkým na mladších ľudí pohodlnejšie, ako drevené domy, ktoré si vyžadujú neustálu starostlivosť. S klesajúcim počtom domov klesá aj počet remeselníkov schopných tento typ domu opraviť.

Rekonštrukcia zanedbaných domov je pomerne finančne náročná. Práve finančná stránka starostlivosti o tradičný drevený dom bola pre majiteľov najväčším problémom, a preto svoje domy mnohokrát predali alebo pozemok využili na iné účely. Na miestach, kde niekedy stáli tradičné drevené domy, môžeme dnes nájsť parkoviská alebo vysoké budovy s prenajímanými bytmi. Odovzdať pozemok s domom potomstvu bolo náročné, pretože vysoká daň z dedičstva je pre človeka s priemerným príjmom takmer nezaplátiteľná.

Všetky tieto skutočnosti boli príčinou dramatického poklesu počtu drevených domov v centre Kjóta. Vzhľad mnohých budov, ktoré tu zostali, bol pozmenený do takej miery, že na prvý pohľad nie je možné rozoznať pôvodnú stavbu. Obyvatelia

Kjóta si dlhú dobu neuvedomovali historickú a kultúrnu hodnotu domov *kjómačija*, a aj keď boli vynaložené snahy o uchovanie historických budov, väčšinou sa jednalo len o svätyne alebo chrámy. Do plánov mesta pre ochranu mestskej panorámy boli domy *kjómačija* konkrétne zaradené až v deväťdesiatych rokoch. Každý rok sú v Kjóte zničené približne dve percentá domov *mačija*. Toto číslo sa môže javiť ako pomerne nízke, ale pri súčasnom počte drevených domov predstavuje takmer tisíc budov ročne. Ak by tento úbytok pokračoval, mohlo by sa stať, že za niekoľko desiatok rokov nájdeme v Kjóte už len veľmi malý počet tradičných domov *mačija*.

Aj keď počet domov *mačija* naďalej klesá, v tejto práci bolo preukázané, že stúpajú snahy o ich ochranu a revitalizáciu. Plány mesta o uchovanie tradičných domov vyvrcholili vznikom Centra pre rozvoj mesta Kjóto, ktorého hlavným cieľom je práve ochrana a rekonštrukcia tradičných drevených domov. Pre finančnú podporu bol založený špeciálny fond a objavila sa aj pomoc zo zahraničia. V rovnakom čase začal prudko stúpať záujem o tieto domy nielen ako o historické pamiatky, ale aj ako o miesta s veľmi špecifickou atmosférou a veľkým potenciálom. Architektúrou tradičných domov boli inšpirované aj niektoré novopostavené budovy.

V práci bolo popísaných niekoľko spôsobov využitia drevených domov, napríklad ako ubytovacích zariadení, reštaurácií alebo kaviarní. Niektorí majitelia využívajú charakteristické rysy tradičných drevených domov vo svoj prospech. Príkladom sú domy *kjómačija* využité ako alternatíva k hotelom či hostelom. Aj keď je ubytovanie v renovovanom dome *mačija* finančne nákladnejšie ako v inom priemernom ubytovacom zariadení, návštevníci sú ochotní túto cenu zaplatiť práve preto, že poskytuje niečo, čo inde nenájdu. Týmto spôsobom renovované domy *mačija* prispievajú k rozvoju cestovného ruchu a zároveň produkujú zisk, ktorý je možné využiť na ich udržiavanie a opravu.

Problém nastáva, keď začneme viac uvažovať o tom, ako sú domy *mačija* uchovávané a do akej miery je realizovaná ich revitalizácia. Domy *mačija* nie sú špecifické len svojou architektúrou a vzhľadom, ale aj spôsobom života, ktorý viedli ich obyvatelia. Typické boli silné vzťahy v komunite, kde sa susedia navzájom poznali a pomáhali si. Často tiež pracovali v rovnakom remesle a obchodovali medzi sebou. S drevenými domami sa spájajú aj tradície a festivaly, na ktoré sa v moderných obydliach často zabúda. Keď teda hovoríme o ochrane a uchovávaní domov *mačija*, často odkazujeme nie len na ich architektúru, ale aj na ďalšie, nehmateľné prvky, ktoré s týmto typom domov úzko súvisia.

Tieto domy pôvodne slúžili ako obytný a obchodný priestor, ktorý využívali obyčajní ľudia. Domy boli čo najviac prispôsobené podmienkam a možnostiam doby, v ktorej vznikali. S postupom času sa menil spôsob života a spolu s ním sa menili aj domy tak, aby čo najviac uspokojovali potreby obyvateľov. Prístupnejšími sa tiež stali moderné technológie. Najväčšie zmeny si môžeme všimnúť pri zariadeniach spojených s vodoinštaláciou, ako sú kuchyne, kúpeľne a toalety. Ľudia sa tiež naučili kontrolovať teplotu v dome pomocou klimatizácie a elektrického vykurovania. Aj keď väčšina drevených domov dnes nemá aktívne využívanú obchodnú časť, stále si zachovávajú pôvodné využitie ako súkromné obydlie. Túto funkciu strácajú, keď sú využité na komerčné účely a ich interiér je zmenený tak, aby odpovedal novému využitiu. Domy, ktoré sú ponechané v pôvodnej podobe, sú väčšinou využívané len ako modely alebo „múzeá“ domov *mačija*.

Ak by sme teda hovorili o ochrane tradičných drevených domov, do úvahy by malo byť brané aj ich využitie po rekonštrukcii. V ideálnom prípade by mali aj naďalej byť využívané ako súkromné obydlia, pokiaľ možno s obchodným priestorom v prednej časti. Ako obydlia obyčajných ľudí by sa mali prirodzene vyvíjať s dobou a prispôbovať sa súčasnej situácii. Prvou prioritou ale zostáva ochrana fyzických budov. Ak sa zachráni konštrukcia a dom je využívaný na iné účely, stále je možné navrátiť mu pôvodnú podobu. Ak je ale základná konštrukcia zničená, rovnaká už v dôsledku stavebných a bezpečnostných nariadení nemôže byť postavená.

Domy *kjómačija* sú jedinečným druhom architektúry, charakteristickej pre Kjóto. Aj keď ich počet neustále klesá, viac ľudí si uvedomuje ich jedinečnosť a hodnotu. Stúpajúci počet tých, ktorí sa o tento typ domov zaujímajú, nám naznačuje, že domy *kjómačija* sa ani v priebehu niekoľkých desaťročí nevytratia. Vďaka snahám mesta, organizácií aj jedincov sa dostávajú do povedomia verejnosti a lákajú aj zahraničnú pozornosť. K zvýšeniu povedomia o domoch *kjómačija* prispievajú aj kaviarne, reštaurácie a iné podniky, ktoré sú v nich zakladané. Aj keď v tomto prípade nie sú tradičné stavby využívané pôvodným spôsobom, často sprostredkovávajú prvý kontakt ľudí s domami *mačija*.

Pre ešte hlbšie pochopenie problému domov *mačija* a spôsobov ich revitalizácie by bol potrebný širší výskum priamo v Kjóte, kde by bolo možné dlhší čas pozorovať situáciu. Témou pre ďalší výskum by mohol byť každodenný život v domoch *mačija* a skúmanie interakcií v komunite. Bolo by tiež zaujímavé preskúmať najnovšie tendencie pri využívaní tradičných drevených domov na komerčné účely.

Zoznam zdrojov

BRUMANN, Christopher. *Tradition, Democracy and the Townscape of Kyoto*. Routledge, 2012. 411s. ISBN 978-0415731270.

COX, Rupert (ed.). *The Culture of Copying in Japan: Critical and Historical Perspectives*. Routledge, 2007. 288s. ISBN 978-0415545396.

DANIELS, Inge. *The Japanese House: Material Culture in the Modern Home*. Berg Publishers, 2010. 320s. ISBN 978-1845205171.

DOUGILL, John. *Kyoto: A Cultural History (Cityscapes)*. Oxford University Press, 2006. 272s. ISBN 978-0195301380.

ENDERS, Siegfried. *Hozon: Architectural and Urban Conservation in Japan*. Edition Axel Menges, 2002. 208s. ISBN 978-3930698981.

FIEVE, Nicolas – WALEY, Paul. *Japanese Capitals in Historical Perspective: Place, Power and Memory in Kyoto, Edo and Tokyo*. Routledge, 2013. 432s. ISBN 978-0415405812.

HASHIMOTO, Kiichi. *Traditional Dwellings of Kyoto*. Kyoto Shoin, 1994. ISBN 978-4763632265.

JOŠITO, Naja (ed.). *Kjó no mačija annai*. Tankoša, 2009. 142s. ISBN 978-4473032600.

JÜRGENHAKE, Birgit. *The qualities of the Machiya: An architectural research of a traditional house in Japan*. 23rd Conference of the European Network for Housing Research ENHR, France, 2011. 16s.

JOŠIOKA, Sačio. *Kjómačija: Iro to Hikari to Kaze no Dezain*. Kodanša, 1999. 148s. ISBN 978-4062097499.

JAMAMOTO, Šigeru, *Kjómačijazukuri Sennen no Čie. Šodenša*, 2003. 252s. ISBN 978-4396612023.

JOŠIDA, Kenkó. *Psáno z dlouhé chvíle*. In: *Zápisky z volných chvíl*. Praha, Odeon, 1984. 331s.

KANZAKI, Džun'iči – ŠINTANI, Akio.. *Kjómačija*. Micumura Suiko Šoin, 1998. 59s. ISBN 978-4838102167.

Kjómačija no Kaišú: Sumicuzukeru tame ni. Kjóto Mačizukuri center, 2007. 128s.

Machiya Revival in Kyoto. Kyoto Center for Community Collaboration, Mitsumura Suiko Shoin Publishing, 2009. 95s. ISBN 978-4838104079.

MORISHIGE, Sachiko – TAKADA, Mitsuo. *Development of a Housing Complex in Accordance with the Surrounding Historic Urban Area: Heisei-no-kyomachiya Project*. In: *Archi-Cultural Interactions through the Silk Road*. Mukogawa Women's University Press, 2016. s. 60-64. ISBN 978-4907594046.

MORRIS, Martin. *Kyo-Machiya: Tracing the Development of the Traditional Town Houses of Kyoto Through the Medieval Centuries*. In: *Vernacular Literature* vol. 37, 2006. s. 1-23.

MUNETTA, Jošifumi. *Kjómačija saisei no ronri*. Gakugei, 2009. 231s. ISBN 978-4761524517.

STUBBS, John. THOMSON, Robert. *Architectural Conservation in Asia: National Experiences and Practice*. Routledge, 2016. 616s. ISBN 978-1138926103.

TAKAHAŠI, Jasuo. *Kjómačija: Sennen no Ayumi*. Gakugei, 2001. 255s. ISBN 9784473036100.

UEDA, Atsushi. *Historical Cities and Post-Modern Architecture. The Rebirth of Machiya in Kyoto: From Moneyland to Loveland*. In: Old cultures in new worlds. Washington, 1987. s. 815-820.

Wataši no Iemonogatari. Kjóto Mačizukuri center, 2012. 146s. ISBN 978-4906890002.

Elektronické zdroje:

Experiencing Machiya. [online] In: Japan Quality Review. vol.16, 2012. s. 8-30. Dostupné na: <http://jqrmag.com/pdf/16/en.pdf> [cit. 27-10-2017]

History of Kamanza Cho-ie and its Restoration. [online] Dostupné na: <http://kyoto-machisen.jp/wmf-machiya-project/library/pdf/history-of-kamanza-cho-ie.pdf> [cit. 12-10-2017]

Kanšundó. [online] Dostupné na: <http://www.kanshundo.co.jp/museum/make/annai.htm> [cit. 12-10-2017]

Kjómačija bidžucukan Furaibó. [online] Dostupné na: <http://www.kyomachiya.net/saisei/ima/73.html> [cit. 02-10-2017]

Kyoto Center for Community Collaboration. [online] Dostupné na: <http://machi.hi.tomachi-kyoto.jp/doc/KyotoCenterForCommunityCollaboration.pdf> [cit. 04-10-2017]

Kyoto City Program of Global Warming Countermeasures. [online] Kyoto City, 2011. 25s. Dostupné na: [http://www.city.kyoto.lg.jp/kankyo/cmsfiles/contents/0000000/328/plan\(en\).pdf](http://www.city.kyoto.lg.jp/kankyo/cmsfiles/contents/0000000/328/plan(en).pdf) [cit. 18-06-2017]

Kyoto Machiya Revitalization Project. [online] Dostupné na: <http://kyoto-machisen.jp/wmf-machiya-project/> [cit. 16-10-2017]

Kyoto University digital library. [online] Dostupné na: http://edb.kulib.kyoto-u.ac.jp/exhibit/b35/image/07/b3_5s0108.html [cit. 01-09-2017]

Landscape of Kyoto. [online] Kyoto City, 2014. 110s. Dostupné na: <http://www.city.kyoto.lg.jp/tokei/page/0000057538.html> [cit. 10-10-2017]

Ófune-hoko. [online] Dostupné na: <http://www.ofunehoko.jp/about/> [cit. 12-10-2017]

Rakutabi kjómačija. [online] Dostupné na: http://www.rakutabi.com/about_rakutabi.html [cit. 12-10-2017]

Šokudžúkjózončiku seibi gaido puran: Gaijóban. [online] Kyoto City, 1998. 25s. Dostupné na: <http://www.city.kyoto.lg.jp/tokei/page/0000047605.html> [cit. 03-10-2017]

Tokyo National Museum web archive. [online] Dostupné na: http://webarchives.tnm.jp/imgsearch/show/C0_035912

World Monuments Fund in Japan. [online] World Monuments Fund. 2013. 29s. ISBN 9780985894337. Dostupné na: <https://www.wmf.org/sites/default/files/article/pdfs/World%20Monuments%20Fund%20in%20Japan.pdf> [cit. 10-09-2017]

Summary

Kyoto is known as the historical and cultural capital of Japan. One of the factors that contribute to the unique atmosphere of the city are the traditional wooden townhouses called *machiya*. This thesis focuses on the topic of *machiya* in Kyoto, their protection and revitalization.

The traditional houses in Kyoto are called *kyomachiya* and have many distinctive features, including their long and narrow shape, natural materials used for construction and multiple inner gardens. These houses also accommodated a characteristic lifestyle, known for strong sense of community.

In the past few decades there has been a rapid decline in the number of traditional houses in Kyoto. There are several reasons for this, including the difficulty of upkeeping a wooden house, or a large inheritance tax. Noticing this problem, the city of Kyoto, along with a number of organizations and individuals, have been taking action to protect *kyomachiya* and make the public more aware of their existence.

The rising popularity of traditional houses, labeled as “*machiya* boom”, has resulted in an increasing number of houses being restored and used for commercial purposes. Walking through Kyoto, we can see *machiya* houses used as cafes, restaurants, hotels or galleries. The use of *machiya* for commercial purposes provides a different approach to preservation. Even though the lifestyle and tradition typical for wooden townhouses is no longer present, the architecture is protected and can be passed on to future generations.